

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ ELEŞTİREL
DÜŞÜNME EĞİLİMLERİNİN DEMOKRATİK TUTUMLARINA
ETKİSİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ayşe ÖZGÜN

Danışman

Prof. Dr. Mehmet KÖÇER

Nevşehir

Temmuz 2019

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ ELEŞTİREL
DÜŞÜNME EĞİLİMLERİNİN DEMOKRATİK TUTUMLARINA
ETKİSİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ayşe ÖZGÜN

Danışman

Prof. Dr. Mehmet KÖÇER

Nevşehir

Temmuz 2019

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Ayşe ÖZGÜN

Tez Yazım Kılavuzuna Uygunluk

“Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Demokratik Tutumlarına Etkisinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi” adlı Yüksek Lisans / Doktora tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Ayşe ÖZGÜN

Danışman

Prof. Dr. Mehmet KÖÇER

Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Ali MEYDAN

Kabul ve Onay Sayfası

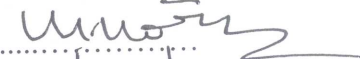

Prof. Dr. Mehmet KÖÇER danışmanlığında Ayşe ÖZGÜN tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Demokratik Tutumlarına Etkisinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

19 / 07 / 2019

JÜRİ

Danışman : Prof. Dr. Mehmet KÖÇER
Üye : Prof. Dr. Ali MEVDAN
Üye : Dr. Öğrt. Üyesi Baysı AİFTLİ

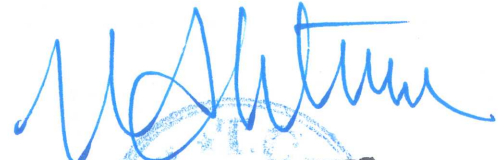

İMZA

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 21 / 08 / 2019 tarih ve 2019.33772 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

21 / 08 / 2019

Doç. Dr. Vedat AKTEPE
Müdekkim AKTEPE

TEŞEKKÜR

Hayatımın en önemli dönüm noktalarında desteğini ve yardımlarını esirgemeyen ve yalnızca yardımlarını akademik konular ve tez çalışmamla sınırlı tutmayan, geleceğime ışık tutan ve yön gösteren kıymetli danışmanım Prof. Dr. Mehmet Köçer'e;

Çalışmanın uygulama kısmında yardımlarını esirgemeyen başta Doktor Öğretim Üyesi Barış Çiftçi olmak üzere, Prof. Dr. Bayram Tay'a, Doç. Dr. Zafer Kuş'a, Doç. Dr. Nevin Özdemir'e, Doktor Öğretim Üyesi Özlem Çelik'e ve Doktor Öğretim Üyesi Alpaslan Gözler'e;

Yüksek lisans eğitimimi tamamladığım Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalının kıymetli hocaları ile lisans eğitimimi sonlandırdığım Marmara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalının kıymetli hocalarına;

Tüm okul hayatım süresince emeklerini esirgemeyen desteklerini daima arkamda hissettiğim kıymetli babam Ahmet Kurtoğlu ve kıymetli annem Aynur Kurtoğlu'na, kardeşim Mehmet Baha Kurtoğlu'na, son olarak hayatıma girdiği günden bu güne dünyamı aydınlatan ve her türlü desteğini yanımda hissettiğim sevgili eşim Barış Özgün'e sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Ayşe ÖZGÜN

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ ELEŞTİREL DÜŞÜNME EĞİLİMLERİNİN DEMOKRATİK TUTUMLARINA ETKİSİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ayşe ÖZGÜN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Temmuz 2019
Danışman: Prof. Dr. Mehmet KÖÇER

ÖZET

Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi düzeylerini ve demokratik tutum belirlemek ve arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler açısından tespit etmek amaçlanmıştır. Bu nedenle, öncelikle, alan yazın incelemesi yapılarak, araştırmanın kavramsal ve teorik çerçevesi oluşturulmuştur. Alan araştırması bölümünde 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında öğrenim gören 4 farklı bölge 6 farklı üniversiteden (Kayseri Erciyes Üniversitesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Elazığ Fırat Üniversitesi) 825 sosyal bilgiler öğretmen adayına ölçek uygulaması yapılmıştır. Veri toplama araçları olarak, Gözütok (1995) tarafından uyarlanan “Demokratik Tutum Ölçeği” ve Semerci (2016) tarafından geliştirilen Eleştirel Düşünme Eğilimi (EDE) Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek yoluyla elde edilen veriler, SPSS 22,0 kullanılarak analiz edilmiş ve tablo haline getirilerek yorumlanmıştır. Araştırmaya göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutum puanlarında cinsiyet ve sosyal medya kullanımı değişkeninin anlamlı şekilde farklılaştığı ayrıca demokratik tutum puanlarında öğrenim gördükleri üniversite değişkeninin anlamlı şekilde farklılaştığı ve sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne gelir düzeyi, baba gelir düzeyi, ailenin yaşadığı yerleşim birimi, televizyon izleme süresi değişkenlerine göre de anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Değişkenlerin anlamlı şekilde farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin demokratik tutumlarına etkisini tespit etmek amacıyla Spearman's Rho korelasyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile demokratik tutumları arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde ilişki bulunduğu anlaşılmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmen adaylarının betimsel analiz sonuçlarına göre eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarının yüksek düzeyde olduğu ve demokratik tutumlarında üniversitelerinin bulunduğu bölgeye göre anlamlı fark bulunmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokratik tutum, eleştirel düşünme eğilimi, sosyal bilgiler

**EVALUATION OF THE EFFECTS OF CRITICAL THINKING
TENDENCIES OF THE SOCIAL SCIENCES TEACHER CANDIDATES TO
THEIR DEMOCRATIC ATTITUDES IN TERMS OF VARIOUS FACTORS**

Ayşe ÖZGÜN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Studies

Department of Social Sciences, Master's Degree, July 2019

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet KÖÇER

ABSTRACT

The purpose of the present study is to determine the democratic attitude and critical thinking tendency degree of the social sciences teacher candidates and to detect the relation between the democratic attitude and critical thinking tendency in terms of various factors. Thus, first of all, the cognitive and theoretical frame was created by making a literature research. In the fieldwork the scale was applied to 825 social sciences teacher candidates who are from 4 different districts and 6 different universities (Kayseri Erciyes University, Kırşehir Ahi Evran University, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Isparta Süleyman Demirel University, Samsun On Dokuz Mayıs University, Elazığ Fırat University) and are receiving education in 2018-2019 education years. As data collection tools the “*Democratic Attitude Scale*” adapted by Gözütok (1995) and “*Critical Thinking Tendencies Scale*” developed by Semerci (2016) were used. Data collected through the scales were analyzed by using SPSS 22,0 and tabularized and then interpreted. In the study it was deduced that critical thinking tendencies and democratic attitude scores of social sciences teacher candidates, gender and social media usage factors are significantly differentiated, besides in the democratic attitude scores the university (which they take their education from) factor is significantly differentiated. It was deduced that pursuant to class level, sibling number, mother's educational status, father's educational status, mother's income, father's income, where family lives, duration of watching TV factors, democratic attitude scores are not significantly differentiated. In order to examine whether the factors are significantly differentiated or not, *Mann Whitney U test* and *Kruskall Wallis H test* were applied. So as to detect the effect of social sciences teacher candidates' critical thinking tendencies to their democratic attitude *Spearman's Rho Correlation Analysis* was applied. According to the analysis, there is a positive and high level of relation between critical thinking tendencies and democratic attitudes of social sciences teacher candidates. Also according to the results of descriptive analysis, social science teacher candidates' critical thinking tendencies and democratic attitudes are high and in their democratic attitude there is no significant differentiation as regards to the district where university is located.

Key words: Democratic attitude, critical thinking tendency, social sciences

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Eleştirel Düşünme	5
1.2.Eleştirel Düşünme Becerisi ve Eğilimler	11
1.3.Demokratik Tutum	18

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni.....	22
2.2. Evren ve Örneklem	23
2.3. Verileri Toplama Araçları	23
2.3.1 Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	23
2.3.2. Demokratik Tutum Ölçeği	24
2.4. Verilerin Toplanması	24
2.5. Verilerin Analizi.....	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Demokratik Tutumları Arasındaki Farklılığa Yönelik Bulgular.....	28
3.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi Düzeyleri	28
3.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutum Düzeyleri	28
3.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Cinsiyet Değişkenine Yönelik Bulgular.....	29
3.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Cinsiyet Değişkenine Yönelik Bulgular	29
3.2.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Cinsiyet Değişkenine Yönelik Bulgular.....	30
3.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Üniversite Değişimine Yönelik Bulgular	30
3.3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Üniversite Değişimine Yönelik Bulgular	30
3.3.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Üniversite Değişimine Yönelik Bulgular	31
3.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Kardeş Sayısı Değişimine Yönelik Bulgular	32
3.4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Kardeş Sayısı Değişimine Yönelik Bulgular	32
3.4.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Kardeş Sayısı Değişimine Yönelik Bulgular	33
3.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Annelerinin Eğitim Durumu Değişimine Yönelik Bulgular	33

3.5.1 Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Annelerinin Eğitim Durumu Değişimine Yönelik Bulgular.....	34
3.5.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Annelerinin Eğitim Durumu Değişimine Yönelik Bulgular.....	34
3.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Babalarının Eğitim Durumu Değişimine Yönelik Bulgular	35
3.6.1.Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Babalarının Eğitim Durumu Değişimine Yönelik Bulgular.....	35
3.6.2.Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Babalarının Eğitim Durumu Değişimine Yönelik Bulgular	36
3.7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Annelerinin Gelir Düzeyi Değişimine Yönelik Bulgular..	36
3.7.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Annelerinin Gelir Düzeyi Değişimine Yönelik Bulgular	37
3.7.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Annelerinin Gelir Düzeyi Değişimine Yönelik Bulgular	37
3.8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Babalarının Gelir Düzeyi Değişimine Yönelik Bulgular..	38
3.8.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Babalarının Gelir Düzeyi Değişimine Yönelik Bulgular.....	38
3.8.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Babalarının Gelir Düzeyi Değişimine Yönelik Bulgular.....	39
3.9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Ailelerinin Yaşadığı Yerleşim Birimi Değişimine Yönelik Bulgular.....	40
3.9.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Ailelerinin Yaşadığı Yerleşim Birimi Değişimine Yönelik Bulgular	40

3.9.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Ailelerinin Yaşadığı Yerleşim Birimi Değişimine Yönelik Bulgular	41
3.10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Günde Toplamda Sosyal Medyada Zaman Geçirme Süreleri Değişimine Yönelik Bulgular	41
3.10.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Günde Toplamda Sosyal Medyada Zaman Geçirme Süreleri Değişimine Yönelik Bulgular	41
3.10.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Günde Toplamda Sosyal Medyada Zaman Geçirme Süreleri Değişimine Yönelik Bulgular	42
3.11. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Günde Toplamda Televizyon İzleme Süreleri Değişimine Yönelik Bulgular	43
3.11.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Günde Toplamda Televizyon İzleme Süreleri Değişimine Yönelik Bulgular....	43
3.11.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Günde Toplamda Televizyon İzleme Süreleri Değişimine Yönelik Bulgular	44
3.12. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Bölge Değişimine Yönelik Bulgular	44
SONUÇ VE TARTIŞMA.....	46
ÖNERİLER	50
KAYNAKÇA	52
EKLER.....	59
Ek 1. Eleştirel Düşünme Eğilimi (EDE) Ölçeği Orijinali	60
Ek 2. Uygulanan Eleştirel Düşünme Eğilimi (EDE) Ölçeği	63
Ek 3. Demokratik Tutum Ölçeği Orijinali	64
Ek 4. Uygulanan Demokratik Tutum Ölçeği	68
ÖZGEÇMİŞ	

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Örneklem Grubu Cinsiyet Dağılımları.....	23
Tablo 2. Değişkenlere İlişkin Normallik Testleri.....	25
Tablo 3. Değişkenlere İlişkin Korelasyon Değerleri.....	28
Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi Düzeyleri	28
Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutum Düzeyleri	29
Tablo 6. Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Cinsiyete İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	29
Tablo 7. Demokratik Tutum ve Cinsiyete İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçlar.	29
Tablo 8. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Üniversite Durumuna İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	30
Tablo 9. Demokratik Tutum ve Üniversite Durumuna İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	31
Tablo 10. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Kardeş Sayısına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	32
Tablo 11. Demokratik Tutum ve Kardeş Sayısına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	32
Tablo 12. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Eğitim Durumuna İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	33
Tablo 13. Demokratik Tutum Eğilimi ve Eğitim Durumuna İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	34
Tablo 14. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Eğitim Durumu İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	35

Tablo 15. Demokratik Tutum Eğilimi ve Eğitim Durumu İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	36
Tablo 16. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Gelir Düzeyine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	37
Tablo 17. Demokratik Tutum ve Gelir Düzeyine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	38
Tablo 18. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Gelir Düzeyine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	39
Tablo 19. Demokratik Tutum ve Gelir Düzeyine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	39
Tablo 20. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Yerleşim Birimine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	40
Tablo 21. Demokratik Tutum ve Yerleşim Birimine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	41
Tablo 22. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	42
Tablo 23. Demokratik Tutum ve Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	43
Tablo 24. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Televizyon Kullanımına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	44
Tablo 25. Demokratik Tutum ve Televizyon Kullanımına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	44
Tablo 26. Demokratik Tutum ve Üniversitelerin Bulunduğu Bölgeye İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	45

GİRİŞ

Problem Durumu

Düşünme her insanda bulunan ve onları diğer canlılardan ayıran doğal bir süreçtir. Fakat düşünme işlenmezse eksik, yetersiz ve önyargılı kalabilir. Düşünmeyi işleme ve geliştirme sürecinin sistematik olması gerekmektedir. Bu süreçte insanlara nasıl düşüneceği öğretilirse düşünme becerileri de gelişecektir. Bu gelişmenin temel dayanağını okullar oluşturmaktadır. Black(2005), eğer öğrencilere nasıl düşüneceği öğretilirse düşünmenin gelişebileceğine değinmiştir. Nasıl düşünüleceği ise bilinçli, sistematik olma eğilimi, esneklik, sabır, açık niyetlilik, biliş ötesi, yeniden oluşturma, motivasyon ve tartışma gibi özelliklere bağlıdır(Lee ve Kazancı,1989). Sıralanan bu özellikler eleştirel düşünmeyi de açıklamaktadır. Eleştirel düşünme kendi içerisinde birçok tanım bulundurmaktadır. Ancak eleştirel düşünme kavramının ortak bir kalıba oturtulması için kuramcı, öğretmen ve farklı disiplinlerden uzmanların oluşturduğu 46 kişi bir panelde oy birliği ile bir anlaşmaya varmıştır. Bu anlaşma Delphi Raporu olarak da bilinir. Bu anlaşmaya göre eleştirel düşünme yorum, analiz ve yalın değerlendirmeye sonuçlanan, amaçlı ve otokontrollü hüküm olarak tanımlanmaktadır (Facione,1990). Bireye eleştirel düşünme eğilimi kazandırmak öğretmenlerin görevlerindedir. Bireye eleştirel düşünme eğilimi kazandırmayı amaçlayan öğretmenler öncelikle kendisinde eleştirel düşünme niteliklerini barındırmalıdır ve benimsemelidir. Böylece öğretmenlerin rehber olma süreci başarılı olur ve sıra öğrencileri cesaretlendirmeye gelir. Öğrencilerine eleştirel düşünmeyi kazandırmak isteyen öğretmenler onları soru sormada, veri ve bilgi toplamada, teşvik etmede, sonuç çıkarmada ve aktarım sağlamada yüreklendirmelidir. Böylece eleştirel düşünme eylemi önyargılardan uzak ve sistematik bir hal almış olacaktır. Okullar ve demokrasi arasındaki ilişki günümüzde önemli bir yere sahiptir. Çünkü bilgi ve aktarımın yaygınlaşmış olduğu ve bilgi toplumunun özelliklerini yaşadığımız şu

dönemde bireylerin birçok niteliğe sahip olması gerekmektedir. Demokratik tutum da bunlardan birisidir. Demokratik tutum belirli nesne, durum, kavram veya diğer insanlara karşı öğrenilmiş olumlu veya olumsuz tepkide bulunma eğilimidir (Gömleksiz,1993). Eleştirel düşünmede olduğu gibi demokratik tutumu kazandırmada da okulun önemi oldukça büyüktür. Demokratik tutuma sahip bireylerin temel nitelikleri arasında eleştirel düşünme de mevcuttur. Demokratik değerlere sahip tutumlar kendi içerisinde empati yapabilme, araştırma yapmaya önem verme, sonuçları irdeleme, yaratıcı düşünme ve eleştirel düşünme gibi beceri ve eğilimleri barındırır. Bu noktada önemli olan bireyin yaşantısında bahsedilen tutum, beceri ve eğilimlere yer vermede istekli olmasıdır. Bu isteğin oluşmasında okullar kadar öğretmenlerin de önemli rolleri vardır. Düşünceyi işleme ve geliştirmede öğretmenin rehber olması gerekmektedir. Eğer öğretmen öğrencilere yansıtıcı ve mantıklı olmayı öğretirse onların eleştirel düşünmeye ve dolaylı olarak demokratik tutuma sahip olmasında önemli bir yol gösterici olacaktır. Demokratik tutum, kısmen bireyin davranış kalıpları içinde bulunsa da fırsat ve imkân eşitliği, özgürlük, düzen ve yasalar çerçevesinde genel bir hayat tarzı olarak yaşantıya geçirilemez ise toplumun ya da tek tek bireylerin adalet duyguları zedelenebilir. İyi işleyen bir düzende bireylerin adalet duygusu, özgürlük ve fırsat eşitliği öncelikle temel kültürleme kurumu olan eğitim sayesinde yaşantıya dönüştürülüp kazandırılabilir (Büyükkaragöz,1996). Bu nedenle okullar demokrasiyi yaşamada ve öğrenmede önemli bir yere sahiptir. Çünkü insanlar yaptıkları ve yaşadıkları şeyleri daha iyi öğrenirler (Ergün ve Duman,1998).

Çeşitli öğretim kademelerinde öğrenim gören öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerini ve demokratik tutumlarını ele alan birçok araştırma eleştirel düşünme eğilimlerinin ve demokratik tutumlarının yeterli düzeyde olmadığını işaret etmektedir(Öztürk ve Ulusoy,2008; İbrahimoglu ve Öztürk, 2013; Bessick, 2008; Gülveren, 2007; Acun, Demir ve Göz, 2010; Akar, 2007; Biçer, 2010; Şimşek, 2011; Doymuş, Şimşek ve Karaçöp, 2009; Şahin, 2009; Hotaman, 2010; Karahan, Saridoğan, Dicle ve Özkamalı, 2006). Tüm bu çalışmalar incelendiğinde ve bu çalışmalar dışında doğrudan eleştirel düşünme eğiliminin demokratik tutuma etkisini ölçen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin ve demokratik tutum

düzeylerinin tespit edilmesi ve eleştirel düşünme eğilimlerinin demokratik tutumlarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Problem Cümlesi

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çeşitli değişkenler açısından eleştirel düşünme eğilimlerinin demokratik tutumlarına etkisi nedir?

Alt Problemler

1. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile demokratik tutumları arasında farklılık var mıdır?
2. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarında cinsiyetlerine göre farklılık var mıdır?
3. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarında öğrenim gördükleri üniversiteye göre farklılık var mıdır?
4. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarında sınıf düzeyine göre farklılık var mıdır?
5. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarında kardeş sayısına göre farklılık var mıdır?
6. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarında annelerinin eğitim durumuna göre farklılık var mıdır?
7. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarında babalarının eğitim durumuna göre farklılık var mıdır?
8. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarında annelerinin gelir düzeyine göre farklılık var mıdır?
9. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarında babalarının gelir düzeyine göre farklılık var mıdır?
10. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarında ailelerinin yaşadığı yerleşim birimine göre farklılık var mıdır?
11. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarında günde toplamda sosyal medyada zaman geçirme sürelerine göre farklılık var mıdır?

12. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarında günde toplamda televizyon izleme sürelerine göre farklılık var mıdır?

13. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik tutumlarında üniversitelerinin bulunduğu bölgeye göre farklılık var mıdır?

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin demokratik tutumlarına etkisinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesidir.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma sosyal bilgiler öğretmen adaylarının mevcut eleştirel düşünme düzeylerini ve demokratik tutumlarını ortaya koyma ve bu düzeyi olumlu yönde etkileme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda araştırmanın sonuçlarının, öncelikle program geliştirenler olmak üzere, öğretmen adaylarına, sosyal bilgiler öğretmenlerine, öğretim üyelerine ve kanun koyuculara katkı sağlama olasılığı bulunmaktadır. Ayrıca içinde bulundurduğu değişkenlerle sosyal bilgiler programının eleştirel düşünmeyi kazandırma ve demokratik tutum edindirme amacına yönelik olarak araştırmanın önemli veriler sunabileceği düşünülmektedir.

Varsayımlar

Ölçek uygulaması yapılan sosyal bilgiler öğretmen adayları ölçek maddelerine içtenlikle yanıt vermiştir ve ölçek uygulaması yapılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına maddeleri doldurmaları için verilen süre yeterli gelmiştir.

Sınırlılıklar

Bu çalışma 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında eğitim gören Kayseri Erciyes Üniversitesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Elazığ Fırat Üniversitesi, 1. 2. 3. ve 4. sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Eleştirel Düşünme

İçinde bulunduğumuz çağda olaylar, olgular ve durumlar gün geçtikçe karmaşıklaşmaktadır. Bu nedenle bireyler çok fazla konu üzerinde düşünüp çok fazla sayıda konuda karar vermek zorunda kalırlar. Özellikle sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik ve bilimsel alanlarda yaşanan hızlı değişim ve gelişmeler bireylerin içinde yaşadığı topluma adaptasyon sürecini zorlaştırmaktadır. Bu yüzden birey kendini iyi ifade etmek ve toplumla iyi iletişim kurmada zorunluluk hissetmiştir. Düşünmeyi bireyin kendisiyle konuşması olarak tanımlayacak olursak bu durumu geliştirmeye de ihtiyaç duyacaklarını göz ardı etmemek gerekliliği ortaya çıkar.

Günümüzde insanlar bireysel yaşamlarında birçok spesifik karar almaktadır. Bu kararlar, kariyer, eğitim, meslek ve eş seçimi olarak sıralanabilir. Ancak demokratik katılımın olduğu ve geliştiği toplumlarda demokratik katılımın en önemli özelliği bireye içinde bulunduğu toplumun geleceğiyle ilgili misyon yüklemesidir. Toplumsal çalışmalar giderek arttığı için her neslin bir öncekine göre daha eğitilmiş ve donanımlı olması ile ilgili görüş ön plana çıkmaktadır. Bu da ancak planlı bir eğitim sistemi olan bir düzenden geçer. Planlı eğitim de ancak demokrasiyi benimsemiş ve uygulamaya geçirmiş ayrıca toplumsal gelişimini devam ettiren toplumlardan geçer. Toplumsal bir gelişim ise ancak problem çözme ve karar verme süreçlerinde bilgiyi eleştirel düşünme ile ele alan bireylerle mümkün olabilir (Şen, 2009). Bu nedenle demokratik toplumlarda; eleştirel düşünebilen ve sahip oldukları bu özelliği karar

verme becerisi ile birlikte toplumsal sorunların aşılmasında kullanan bireyler arzu edilir (Seferoğlu ve Akbıyık, 2006). Eleştirel düşünmenin temelini inildiğinde demokrasinin gelişmesine ve insanların demokratik tutum geliştirmesine olanak sağlar. Eleştirel düşünmenin tanımlarına gelindiğinde; Karadüz (2010)'e göre, sorgulama ile sistemli ve disiplinli düşünme eleştirel düşünmenin temelidir. Amaca dönük bir bilişsel süreç olan eleştirel düşünme sorgulama yapmayı, çıkarımda bulunmayı, bilgiler ve durumlar arası ilişki kurmayı ve kanıt kullanmayı gerektiren üst düzey düşünmeye dayalı, kapsamlı ve karmaşık bir düşünme türüdür (Güven ve Kürüm, 2006). Özdemir (2005)'e göre ise eleştirel düşünme bilgilerin ve iddiaların doğruluğu ve güvenilirliğine odaklanan bir süreçtir. Eleştirel düşünme kanıt isteme, açıklık, dürüstlük, tutarlılık ve doğruluk gibi zihinsel yeterliliklere ihtiyaç duyar ve karar vermeye yöneliktir. Vural ve Kutlu (2004)'ya göre, eleştirel düşünme bir olay, olgu, sorun ya da durum karşısında mantıklı bir biçimde argümanları belirlemek, değerlendirmek, çıkarımda bulunmak ve karara varmak şeklinde özetlenebilir. Nalçacı, Meral ve Şahin (2016), eleştirel düşünmenin medya okuryazarlığını pozitif yönde etkilediğini iddia etmiş, eleştirel düşünürlerin medyada maruz kaldığı bilgiler karşısında, olgu, olay ya da durumun özünü anlamaya yönelik sorgulamalar yaptığına dikkat çekmiştir.

Paul ve Elder (2002), düşünmenin en genel anlamda tanımını yapmışlar ve ayrıca eleştirel düşünmenin unsurlarının neler olduğunu açıklamışlardır. İnsan akıl yürütmeye başladığında, belli bir bakış açısıyla birlikte, kavram ve teorileri kullanarak bir sonuca erişmeye çalışır. Var olan bilgileri kullanarak muhtemel sonuçları olan varsayımlara ulaşmak için mevcut sorulara odaklanır. Yine Paul ve Elder eleştirel düşünmenin içinde bulunulan şartlar dâhilinde elde bulunan beceriyle en iyi şekilde düşünmeyi gerçekleştiren bir sanat olarak da tanımlar. Eleştirel düşünme aynı zamanda etkili iletişimi ve problem çözme becerisine sahip olmayı da gerektirir (Paul ve Elder, 2002). Semerci (2003)'e göre eleştirel düşünme daha iyi öğrenilen bilginin, olası yeni durumlarda uygulanabilmesi ve değerlendirilmesi becerisinin gelişmesidir.

Fischer ve Spiker (2000), eleştirel düşünmeye yönelik yapılan tanımların çoğunun, mantık, karar verme, üst biliş, düşünce, sorgulama ve zihinsel süreçleri içerdiğini

tespit etmiştir (akt. Halpern, 2002). Bu doğrultuda eleştirel düşünmenin en çok bilinen tanımlarından birisi ise Robert Ennis (1985) tarafından yapılan inanılacak olan olguya ya da karar verilecek olan kavrama mantıklı bir şekilde yaklaşması tanımıdır. Lipman (1987)'a göre eleştirel düşünme ise tüm bunların yanında analiz etmek, hipotez kurmak, değerlendirmek ve açıklamak gibi birçok bilişsel eylemi de kapsar. Lipman (1987)'a göre eleştirel düşünme yalnızca karar verme süreciyle ilgili değildir. Ona göre karar verme ölçüte ve içeriğe duyarlıdır. Halpern (2002)'e göre ise eleştirel düşünme, istenilen sonuçlara ulaşma olasılığını arttıran ve kişinin bilişsel becerilerini kullanarak kendi düşünceleri üzerinde düşünmesidir.

Eleştirel düşünmeyi Facione ve Facione benzer bir şekilde tanımlayarak yorumlama, analiz, değerlendirme ve çıkarımda bulunma ile sonuçlanan zihinsel karar verme süreci olarak tanımlamışlardır (Facione ve Facione, 1996). Eleştirel düşünme bir amaç doğrultusunda ve en mantıklı şekilde hedefe yönelik düşündürmektir. Tüm bu tanımların ortak noktasında karar verme, analiz etme ve değerlendirme gibi beceriler yer almaktadır.

Karadüz (2010)'a göre, sorgulama ile sistemli ve disiplinli düşünme eleştirel düşünmenin temelidir. Amaca yönelik zihinsel bir süreç olan eleştirel düşünme kapsamlı ve karmaşık üst düzey bir düşünme çeşididir. Tamamlanmamış kanıt ve bilgilerle net bir çözümü olmayan sorunları çözmeye ya da sorunun ne olduğunu belirlemeye yönelik, mantıklı, amaçlı ve içe dönük bir yaklaşımdır (Baker vd., 2001). Özdemir (2005)'e göre ise eleştirel düşünme bilgilerin ve iddiaların doğruluğu ve güvenilirliğine odaklanan bir süreçtir. Eleştirel düşünme kanıta dayanır ve dürüstlük, tutarlılık ve doğruluk gibi yeterliliklere ihtiyaç duyar. Vural ve Kutlu (2004)'ya göre eleştirel düşünme kısaca bir olay veya durum karşısında mantıklı bir şekilde argümanları belirleyerek değerlendirme yapmak, çıkarımda bulunmak ve karar vermek şeklinde tanımlanmaktadır.

Küreselleşen dünyada bireyler fazlaca kaynak çeşitliliği içinden gelen çok sayıda bilgiyi zihinsel süreçlerinden geçirmek zorunda kalmaktadır. Ve günümüzde bu bilgilerin çoğu bireyi belli düşüncelere yönlendirme gayesi gütmektedir. Bu noktada eleştirel düşünme propagandaya ve akıl kontrolü çabalarına yönelik bir savunma

mekanizması olarak değerlendirilebilir (Halpern, 2002; İbrahimoglu ve Öztürk, 2013). Bu nedenle eleştirel düşünmeyi öğrenmek bireye propagandaların zararlarından korunmasında ve aldatmacalar karşısında sorgulayıcı bir tavır edinmesinde yardımcı olacaktır (Halpern, 2002). Yakın olarak Nalçacı, Meral ve Şahin (2016), eleştirel düşünmenin medya okuryazarlığını olumlu yönde etkilediğini ifade etmiş, eleştirel düşünen bireylerin her türlü medya aracından gelen bilgiler karşısında olgu, olay ya da durumun temelini ve kaynağını anlamaya yönelik sorgulamalar yaptığına dikkat çekmiştir.

Eleştirel düşünme, bilginin zengin olduğu bir dünyaya ve bizi ikna etmeye çalışan insanlara karşı bir savunma mekanizmasıdır (Epstein ve Kernberger, 2006) ve temel olarak sorgulamaya dayalı beceriler gerektiren bir düşünme türüdür (Kurt ve Kürüm, 2010). Bu doğrultuda doğru kararlar verebilmek ve olaylar karşısında doğru tavır sergileyebilmek eleştirel düşünme gerektirir.

Eleştirel düşünebilmek kendinin ve diğerlerinin görüşlerini ölçütlere göre değerlendirmeyi kapsar (Norris, 1985). Yine yakın olarak Browne ve Freeman (2000)'e göre bireylerin iddia ettikleri fikirlerin saygı göstermeye değer olup olmadıklarının akılcı ölçütler kullanarak değerlendirmeye dayanan bir dizi tutuma ve beceriye odaklanan bir süreçtir. Çalışkan (2009)'a göre eleştirel düşünen birey kendisinde bulunan bilgiler ve fikirler dışındaki bilgilere ve fikirlere de açıktır. Ve düşüncelerini organize edebilir.

Baker vd. (2001)'e göre eleştirel düşünmeye uygun akıl yürütme, sürece yol gösteren yedi unsurdan oluşmaktadır. Bu unsurlar;

- Düşüncenin veya mevcut sorunun amacı,
- Problem hakkında toplanmış bilgiler,
- Problem ile ilgili yapılmış varsayımlar,
- Elde edilen sonuç ve bulguların analizi,
- Problem ile ilgili teori ve kavramların bakış açısına ilave edilmesi,
- Ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesi,
- Düşünme sürecinin sonunda elde edilen kararların etkilerine ve sonuçlarına dikkat çekilmesidir.

Norris (1985)'in, eleştirel düşünmeye yönelik araştırmaları incelediği çalışmasında ulaştığı bulgular da eleştirel düşünmenin özelliklerine işaret etmektedir:

- Eleştirel düşünme birden fazla düşünce türünün bir araya gelmiş halidir.
- Eleştirel düşünme eğitimin bir idealidir.
- Eleştirel düşünme bireylerin mevcut bilgi ve varsayımlarını yüksek düzeyde etkiler ve içeriğe duyarlıdır.
- Eleştirel düşünme bireyler arasında ve toplumlarda yaygın olan bir düşünme şekli değildir.
- Öğretmenler, öğrencilerine rehber olmalıdır ve onların akıl yürütmeleri sonucunda ulaştıkları sonuçları kendi bilişsel sürecinden de geçirmelidir.
- Düşünme sonucunda ulaşılan basit hatalar daha önemli hatalara da sebep olabilir.
- Eleştirel bir ruha sahip olmak en az eleştirel düşünmek kadar önemlidir ve hayatın her alanında olmalıdır.
- Eleştirel düşünmenin temelinde bilgiye sahip olmak da vardır.

Eğitim öğrencilerin öğretmenler vasıtasıyla eleştirel düşünmeyi kazanmalarını da içerir. Ancak eğitim sürecinde eleştirel düşünme kazandırılırken bazı engellerle de karşılaşılabilir. Cottrell (2005)'e göre eleştirel düşünmenin önündeki engeller şunlardır:

- Eleştirel kelimesinin olumsuz bir anlamı çağrıştırmaması,
- Kişinin durumlara objektif yaklaşmasında zorlanması ve kendi düşüncelerini üstün veya değerli görmesi,
- Yöntem, strateji, uygulama ve pratik eksikliği,
- Profesyonel görüşlerine karşı direnç,
- Duygu durumuyla ilgili nedenler,
- Eleştirel düşünebilmek yerine doğru cevaba odaklanmak,
- Detaylar içinde boğulmak ve dikkat eksiklikleri.

Ennis (1964)'e göre bireyde aşağıda belirtilen davranışları olması gerektiği düzeyde gösterdiği takdirde eleştirel düşünen birey olarak adlandırılabilir:

- Bir ifadenin öncüllerden kaynaklanıp kaynaklanmadığını sorgular,
- Bir olay veya olgunun varsayım olup olmadığını sorgular,

- Gözlemlerle elde edilmiş olan ifadenin güvenli olup olmadığını sorgular,
- Yapılan genellemeleri sorgular,
- Bir hipotezin gerekliliğini sorgular,
- Bir teörinin gerekliliğini sorgular,
- Bir argümanın belirsiz taraflarının olup olmadığını sorgular,
- Bir ifadenin fazlaca öznel olup olmadığını sorgular,
- İddia eden bireyin güvenilir olup olmadığını sorgular.

Paul ve Elder (2002) ise eleştirel düşünen bireylerin özelliklerini sıralamış ve eleştirel düşünebilen kişiler ile düşünemeyen kişilerin zihinsel karakteristiklerini çıkarmışlardır. Paul ve Elder'e göre iyi yetiştirilen eleştirel düşünür;

- Öncelikli soruları ve sorunları belirler, bunları açık ve net bir biçimde formüle eder;
- İlgili bilgileri toplar ve değerlendirir ve etkili bir şekilde yorumlar;
- İlgili ölçüt ve standartlar ile test ederek iyi düşünülmüş sonuç ve çözümlere ulaşır;
- Alternatif düşünme, algılama ve değerlendirme sistemleri içinde açık bir şekilde düşünür;
- Karmaşık sorunlara çözüm bulmada etkili bir şekilde iletişim kurar.

Eleştirel Düşünme Karakteristikleri

- Entelektüel özerklik
- Entelektüel bütünlük
- Entelektüel tevazu
- Entelektüel adalet anlayışı
- Entelektüel azim
- Entelektüel tarafsızlık
- Entelektüel akıl yürütmeye güven
- Entelektüel cesaret
- Entelektüel duygudaşlık

Eleştirel Düşünmeye Aykırılıklar

- Entelektüel uymacılık
- Entelektüel riyakârlık
- Entelektüel kibir

- Entelektüel adaletsizlik
- Entelektüel atalet
- Entelektüel tarafsızlığın ihlali
- Entelektüel akıl yürütme
- Entelektüel korkaklık
- Entelektüel benmerkezcilik (akt. Yücel, 2018).

1.2.Eleştirel Düşünme Becerisi ve Eğilimler

Eleştirel düşünme; beceriler ve eğilimler olmak üzere iki temel unsurdan oluşmaktadır. Bu unsurların ortaya çıkmasında üst düzey bilişsel becerilere sahip olmak tek başına yeterli olmamaktadır. Bireyin eleştirel düşünmeye eğilimli olması bu becerilerin kullanılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Facione (2000)'e göre, eleştirel düşünme becerileri, düşünmeye yönelik tutarlı bir iç motivasyonla pozitif yönde ilişkilidir ve belirli eleştirel düşünme becerileri belirli eleştirel düşünme eğilimleriyle eşleşmektedir. Halpern (2002)'e göre beceriler kullanılmadığında değersizdir. Düşünme becerilerin kullanılması ise ancak eleştirel düşünme eğilimlerine sahip olmakla mümkün olabilmektedir. Eleştirel düşünme eğilimleri ile harekete geçirilen düşünme becerileri bireyin ve toplumun hayatını olumlu yönde etkileyecektir. Facione (2015), eleştirel düşünmenin sadece eğitime özgü bir iyilik olmadığını, toplum açısından da birçok faydayı yanında getireceğini öne sürmüştür. Ayrıca eleştirel düşünme, iyi kararlar vermeye giden yolu açar ve insanlara kendi geleceklerini iyileştirmeleri ve topluma yük olmak yerine katkıda bulunmaları şansını verir (Facione, 2015).

Eleştirel düşünme becerileri hedeflenen amaçların dışında bazı önemli etkilere de sahiptir (Cottrell, 2005):

- Dikkatli olma becerisi ve gözlem becerisinin gelişmesi
- Okuduğun metne daha iyi odaklanma
- Önemsiz anekdotların dikkatini dağıtmasına izin vermemek ya da verilmek istenen mesajı duru şekilde anlamak
- Verilen mesajın önemli noktalarına cevap vermek
- Olağanüstü durumlarda analiz becerisini devreye sokmak

Alan yazın incelendiğinde farklı araştırmacılar tarafından birçok eleştirel düşünme beceri ve eğilimlerinin öne sürüldüğü görülmektedir.

Cosgrove (2011), eleştirel düşünme becerilerini beş boyutta incelemiştir:

- **Yetenekli şekilde entelektüel analiz etme:** Önemli düşünceleri benimsemek ve değerlendirmek için onları bileşenlerine ayırma becerisi,
- **Yetenekli bir şekilde entelektüel değerlendirme:** Düşünsel parçaların ve bu parçaların niteliğini tespit etme becerisi.
- **Zihinsel gelişme:** En yaratıcı şekilde zayıflıkların onarılması ve mevcut güçlerin geliştirilmesine odaklanan stratejiler üretme becerisi.
- **Zihinsel nitelikler:** Zihinsel cesaret, zihinsel azim, zihinsel empati gibi nesnel eleştirel düşünürler geliştirmek için gerekli düşünsel özellikler.

Bu tür niteliklerin karmaşık veya kendini yanıltan düşüncelerin ilerlemesine karşı önlem olduğu iddia edilmektedir.

- **Problemlili düşünmenin farkındalığı:** Zihni fazlaca basitleştirilmiş ve fazlaca önyargılı zihinsel durumlara yönelten benmerkezcilik ve sosyo-merkezcilik gibi içsel eğilimlerin farkında olmasını kapsar.

Uygulanması gereken faktörler:

- Genel olarak bireyin düşünmesine uygulanmalıdır.
- Bahsi geçen disiplinlere (analiz ve değerlendirme biçimlerine sahip) uygulanmalıdır.
- Kişinin özel hayatına, verdiği kararlara ve sosyal aktivitelerine uygulanmalıdır.

Halpern (2002) ise, eleştirel düşünebilen bireylerin sahip oldukları becerileri şu şekilde sıralamıştır:

- Anlamsal durumu ve yardımcı olan unsurları fark eder.
- Var olan ve sayıca fazla olan kanıtları araştırır.
- Kendi performanslarına ek olarak yardıma ihtiyaç varsa bu duruma olanak tanıyan üst bilişsel bilgileri kullanır.
- Risk alır.
- Olası birkaç durum arasından seçim yapmak için mantıklı yollar geliştirir.

- Bilgiyi kendince yorumlayarak ve tarz ve ayrıntı miktarını değiştirerek seçenekler için sebep gösterir.
- Gerektiğinde mevcut bilgileri anımsar.
- Yeni kazandığı bilgileri öncekilerle ilişkilendirir ve bunun için gereken becerileri kullanır.
- Olasılık barındıran düşünceleri sayısal imgeler kullanarak ifade eder.
- Temel araştırma ilkelerini kavrar.
- Yazma becerisi üzerine gelişmiş bir yetenek gösterir.
- Güncel ve tartışmalı bir konuda ikna edici ifadeler kullanır.
- Hitap ettiği topluluğa uygun bir dille karmaşık açıklamalar yapar.
- İletişim diyagramlarını kullanır.
- Mevcut bilgiyi farklı kaynaklardan sentezler.
- Güvenilirliği tespit eder ve kararları iletmek için bu bilgileri kullanır.

Eleştirel düşünme üzerine değerli birçok çalışma sunan Ennis (1985)'e göre eleştirel düşünme becerileri aşağıdaki gibidir:

- **Netleştirme**
 1. Soruna odaklanma
 2. Argümanların analizi
 3. Netleştirme ve sorgulamaya yönelik sorular sorma ve o soruları cevaplama
 4. Var olan kaynağın güvenilirliğini sorgulama
 5. Yapılan gözlem raporlarını inceleme ve değerlendirme
- **Çıkarımda Bulunma**
 6. Tümdengelim yoluyla sonuç çıkarma ve çıkan sonuçları değerlendirme
 7. Tümevarım yoluyla sonuç çıkarma ve çıkan sonuçları değerlendirme
 8. Değer yargılarına ulaşma ve değerlendirme
- **Gelişmiş Netleştirme**
 1. Terimlerin tanımını yapma ve yapılan tanımları değerlendirme
 2. Varsayımları tanımlama

Cottrell (2005)'e göre eleştirel düşünme becerileri şunlardır:

- Diğer kişilerin kanıtlarını ve yargılarını tanımlama
- Farklı bakış açıları üzerinden kanıtları değerlendirme
- Diğer kişilerin argümanlarını ve sundukları kanıtları adil bir şekilde değerlendirme
- İlk başta göze çarpmayan, satır aralarına gizlenmiş doğru ya da yanlış varsayımları okuyabilme, ötesini görebilme
- Mantık kurmada yapılmış hataları ve ikna yöntemlerini başkalarına kıyasla cazip hale getiren teknikleri tanıma
- Konular üzerine oturtulmuş bir yol ile en ince ayrıntısına kadar düşünme ve mantık ve iç görü geliştirme
- Mantığa uygun varsayımlar ve sağlam kanıtlara dayanarak argümanların doğru ve haklı olup olmadığı hakkında sonuca varma
- Diğer kişileri ikna edecek şekilde iyi düşünülmüş ve net bir bakış açısı geliştirme

1990 yılında Amerikan Felsefe Derneği (The American Philosophical Association) eleştirel düşünme ve bağlı konuları üzerine uzlaşma oluşturmak üzere yaptığı çalışmaların sonuçlarını raporlaştırmıştır. Bu rapor Delphi raporu olarak bilinmektedir. Söz konusu raporda üzerinde uzlaşma sağlanan beceri ve alt beceriler Facione (2015) tarafından sunulmuştur:

- a. Yorumlama Becerisi:** Farklı deneyimlerin, mevcut durumların, verilerin, olayların, yargıların, düzenlerin, inançların, kuralların ve ölçütlerin anlamını veya önemini kavramak ve ifade etmek
- Alt Beceriler: Kategorize etme, önemini çözme, anlamını netleştirme

- b. Analiz Etme Becerisi:** İnanç, yargı, nedenler, tecrübeler, bilgiler ve görüşleri ifade etmeyi amaçlayan sorular, kavramlar, açıklamalar ya da diğer farklı sunum şekilleri arasındaki gerçek ilişkileri belirlemek
- Alt Beceriler: Fikirleri sınama, argümanları belirleme, sebep ve iddiaları belirleme

- c. Çıkarımda Bulunma Becerisi:** Hipotezler ve varsayım oluşturmak, ilgili bilgileri göz önünde bulundurmak ve ifadeler, ilkeler, kanıtlar, yargılar, inançlar, görüşler, kavramlar, tanımlamalar, sorular veya diğer sunum şekillerinden elde edilen sonuçların daha kolay bir hale dönüştürmek amacıyla doğru sonuçları ortaya çıkarmak için gerekli unsurları belirlemek ve güvence altına almak
- Alt Beceriler: Kanıtları sorgulama, alternatifleri kestirme, mantıken haklı ve doğru sonuçlara varma
- d. Değerlendirme Becerisi:** algı, deneyim, durum, yargı, inanç veya görüşlerinin anlatım veya tanımları olan ifadelerinin veya açıklamalarının güvenilirliğini değerlendirmek; ifadeler, tanımlamalar, sorular ya da diğer sunum biçimleri arasındaki güncel veya öngörülen çıkarım ilişkilerinin mantıksal gücünü değerlendirmek
- Alt Beceriler: İddiaların güvenilirliğini değerlendirme, tümevarım ve tümdengelim ile oluşturulan argümanın kalitesini değerlendirme
- e. Açıklama Becerisi:** Sonuçlarını temele dayandığı kavramsal, bağlamsal, metodolojik değerlendirmeler ile ölçüt ve kanıta dayalı değerlendirmeleri ifade etmek ve gerekçelendirmek, akıl yürütmesini güçlü argümanlar ile sunmak
- Alt Beceriler: Sonuçları ifade etme, prosedürleri gerekçelendirme, argüman sunma
- f. Öz Düzenleme Becerisi:** Bilişsel faaliyetlerini, bilişsel faaliyetlerde kullandığı unsurları, bilhassa bu becerileri kullanarak çıkardığı sonuçları bilinçli bir şekilde kontrol etme ve akıl yürütmeyi ya da sonuçları sorgulamaya, teyit etmeye, onaylamaya veya doğrulamaya yönelik olarak bir bakış açısını kendi çıkarımsal yargıları ile değerlendirmek
- Alt Beceriler: Öz izleme, öz doğrulama

Eleştirel olmaya hevesli olma hali eleştirel düşünme becerileri kadar önemlidir. (Norris, 1985). Çünkü eleştirel düşünmeye hevesli olma hali olarak ifade

edilebilecek eğilimler, becerileri harekete geçiren çekici unsurlardır. Facione ve Facione (1996)'a göre eleştirel düşünmeyi harekete geçiren eğilimler hakikatin izini sürme, açık görüşlülük, analitiklik, sistematiklik, eleştirel düşünmeye ilişkin kendisine güven duyma, meraklılık ve olgunluğa erişmektir.

Perkins, Jay ve Tishman (1993) ise eleştirel düşünme eğilimlerini geniş düşünceli ve cesaretli olmak, sürekli entelektüel faaliyete yönelmek, anlayışı netleştirmek ve anlayış arayışında olmak, planlı ve stratejik olmak, entelektüel olarak dikkatli olmak, nedenleri araştırmak ve değerlendirmek ile üst bilişsel olmak şeklinde sıralamıştır (akt.Ennis, 1996 ve Yücel, 2018). Halpern (2002)'in öne sürdüğü eleştirel düşünme eğilimleri ise aşağıda özetlenmiştir:

- **Planlı olmaya istekli olmak:** Planlama, eleştirel düşünmeye giden yolda ilk adımdır ve çok önemlidir. Tekrar edilen uygulamalarla bireyler planlama alışkanlığı elde edebilir. Eleştirel düşünen birey, bir konu üzerinde fikir belirtmeden veya yazmadan önce yapıyı planlar ve buna göre hareket eder.
- **Esneklik:** Bireyin diğer bireylerin fikirlerine kendisini kapatması, o kişinin esnekliği hakkında bizlere bilgi verir. Düşünce bakımından esnek olan birey yeni seçenekleri düşünür, yeni yollar dener ve eski sorunlar üzerinde yeniden düşünmek için istekli olur. Bu esnek tutum eleştirel düşünmeye uygun olan eğilimdir.
- **Sabır:** Eleştirel düşünme genellikle büyük uğraşlar gerektirir, neredeyse fiziken verilen emek kadar yorabilir fakat sonuç itibarıyla çok daha ödüllendirici olabilir. Eleştirel düşünme eğilimine sahip olunmasında tutum ve çabanın devamlılığı anlamına gelen sabır önemli yer tutmaktadır.
- **Kendini düzeltmeye istekli olma, hataları itiraf etme, kanıtlar değiştiğinde zihniyeti değiştirme:** Düşünme ve eylemin olduğu her ortamda hata yapma olasılığı da vardır. İnsanlar devamlı olarak hata yaparlar. Eğer ki yaptıkları bu hataları savunmak yerine kabul ederlerse hatalarından ders çıkarırlar. İyi eleştirel düşünme eğilimine sahip bireyler neyin yanlış gittiğini bulmaya çalışır ve hataya neden olan faktörleri tanımaya çalışırlar. Düşünme

sürecini iyi hale getirmek için etkisi olmayan stratejileri tanır ve onları terk ederler. Eleştirel düşünen bireyler yeni bilgiler, değişimi gerektirdiğinde düşüncesini ya da vardıkları sonucu değiştirebilirler.

- **Düşünceli olma:** Temel düşünme eğilimlerini geliştirmek için, bireyler tüm dikkatlerini kendi düşünme süreçlerine ve ürünlerine yönelmelidir. Dikkatsiz ve sıradan bir düşünce tarzı eleştirel düşünmeye aykırıdır.
- **Fikir birliği arayışı:** Eleştirel düşünen kişiler, bağlı olduğu grup üyeleri arasında fikir birliğine ulaşabilecek yollar aramaya ve bulmaya yatkındır. Görüş birliğine ihtiyaç duyan bireylerin üst düzeyde iletişim becerilerine ihtiyaçları vardır ve böylece anlaşmaya varmanın ve uzlaşmanın yollarının bulunması gerekir.

Ennis (1996)'e göre temel eleştirel düşünme eğilimleri ise şunlardır:

1. İnançlarının doğru, kararlarının adil ve haklı olmasına dikkat etme
 - a. Alternatifleri araştırırken açık olma
 - b. Bir durumu eldeki bilgiler ışığında gerektiği ölçüde onaylama
 - c. Durum hakkında ileri düzeyde bilgili olma
 - d. Kendi düşüncesi dışındaki düşünceler üzerinde o düşünceleri önemseyerek düşünme
2. Bir pozisyonu dürüstçe ve en net biçimde temsil etme
 - a. İletilen amaçlar hakkında net olma ve hassas olma
 - b. Nedenler arama ve önerme
 - c. Hesabın içine genel durumu da ekleme
 - d. Kendi inançlarının yansıtıcı bir biçimde farkında olma
3. Bireylerin değerlerini ve haysiyetlerini önemseme
 - a. Bireylerin görüşlerini keşfetme ve onları dinleme
 - b. Diğer bireylerin hissettiklerini ve anlayış düzeylerini hesabın içine katma ve onları eleştirel düşünme cesaretiyle akıllarını karıştırmaktan ve sindirmekten kaçınma
 - c. Diğer bireylerin de mutluluğunu en az kendi mutluluğu kadar önemseme

1.3.Demokratik Tutum

Günümüzde farklı milletten bireyler bir arada yaşamaktadırlar. Bu duruma geçmişten büyük imparatorlukları günümüzden de teknoloji ile küreselleşen dünyayı örnek olarak gösterebiliriz. Farklı kültür ve özelliklere sahip toplumların birlikte yaşamaları elbette ki zor olmuştur. Bu nedenle devletler bütünlüklerini ve devamlılıklarını korumak için çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. Demokrasiye inanmış ülkelerde bu stratejiler arasında eşit eğitim hakkı ve azınlık olan kişilerin haklarının temini önemli bir yer tutar. Eğitim, toplumun ilerlemesinde ve birliğinde temel yapı taşı oluşturur önemli bir olgudur. Bireylere eşit haklar ve adalet dağıtma konusunda devletlerin sıkıntı yaşamaması için demokratik bir zeminlerinin olması gerekir. Demokratik zeminin oluşması için bireylerin demokratik özelliklerle bezenmeleri gerekir. Bunun da en önemli yolu bireye demokratik tutum kazandırmaktan geçer. Demokratik tutum; kişinin demokrasi hakkındaki duygu, düşünce ve davranışlarını genelleyen tepkisidir (Kardaş, 2013). Demokrasi bireyin olduğu her alanda; önce ailede sonra okulda ve en sonunda hayatın tamamında olmalıdır. Bireylerin ilk eğitimi ailede başlar bu nedenle eğitimde ailenin rolü çok önemlidir. Ailede başlayan eğitim okulda devam eder. İyi özümsemiş bir demokrasi anlayışının nesillere aktarılması için aile ile birlikte okullara da büyük görevler düşmektedir (Akyel, 2015). Okullarda verilen değerler eğitimi içerisinde bulunan demokratik değerler öğrencilerde demokratik tutum geliştirmeye yardımcı olur. Bu nedenle demokratik değerlerin davranışa dönüşmesi demokratik tutum olarak adlandırılır (Arslan, 2012).

Yapılan araştırmalar bireye çocukluk yıllarında kazandırılan demokratik davranışların daha kalıcı ve etkili sonuçlar çıkarttığını ortaya koymuştur. Okul yöneticileri ve özellikle öğretmenler üstlerine düşen rolleri yerine getirmelidirler. Bu bağlamda öğretmenlerin de demokratik değerlere dolayısıyla demokratik tutuma sahip olması, içselleştirmesi ve öğrencilere aktarması gerekmektedir.

Demokratik tutum çerçevesinde öğrenciye yaklaşan öğretmen, sınıf ortamındaki huzuru sağlar ve öğrencilerin enerjilerini kendi başarısı için harcamasını sağlamış

olur. Demokratik tutum içerisindeki değerleri; özgürlük, saygı, sorumluluk, güven, bilinçlenme, hak, eleştirme, hoşgörü, açıklık, katılımcılık, akılcılık, yapıcılık, adalet, eşitlik, iletişim şeklinde sıralanabilir (Yılman, 2006). Bu demokratik tutum ve davranışlar kısaca açıklanırsa;

Özgürlük; herhangi bir kısıtlamaya bağlı olmadan düşünme ve hareket etme olarak ifade edilir. Demokratik tutum açısından, öğretmenlerin, öğrencilerin sınıf içindeki durumlarına ve farklı düşüncelerine açık olma olarak ifade edilmektedir. Öğrenciler yeniliklere açık olmalıdır. Öğretmenler ise bu yeniliğe açık olmayı destekler. Bu eğitim kurumlarında farklı öğretim teknikleri kullanılır. Öğretmenler sınıf içinde öğrenciler tarafından gerçekleştirilen yenilikleri bir başkaldırı olarak değil, ilerlemek ve büyümek için bir fırsat olarak görmelidir.

Saygı; kelime anlamı olarak hürmette bulunma olarak ifade edilir. Demokratik tutum boyutu ile öğretmenlerinin öğrencilerin şahıslarına, fikirlerine karşı gösterdikleri ve verdikleri değerdir. Sınıf ortamında her öğrenci öğretmen tarafından bir dünya olarak görülür. Bireyler ve fikirler çok değerlidir. Öğrencinin kendisine değer verildiğini görmesi öğretmenin de değerini artıracaktır.

Sorumluluk; sınıf içi görev dağılımında aynı mesafede yaklaşılması ve herkesin sınıf içinde bir görevinin olmasıdır. Böylelikle öğrencilere yaptıkları işlerin sınıf ve okul için önemi hissettirilir. Her öğrenci okul bütününe oluşturan bir parça konumundadır. Öğrenciye bir parçanın olmadığında bütünü eksik ve problemlili görüleceği hissettirilerek öğrenciye verilen değer gösterilir. Herkes görevinin farkındadır.

Güven, hak, adalet kavramları; birbirleriyle yakından ilgilidir. Öğrencilere demokratik ölçülerle davranan öğretmenlerin, okul ve sınıf içinde insanların birbirine güvenle yaklaştığı, her öğrencinin yaptığı olumlu veya olumsuz davranışların aynı ölçüde değerlendirildiği demokratik tutum yaklaşımlarıdır. Öğretmenler bu demokratik tutum ve yaklaşım ile kurumda adil bir sistem olduğunu bilir. Bu kavramlar aynı zamanda okul kurumunun şeffaflığı olarak görülebilir.

Eleştirme; öğretmenlerin öğrencilere olan yaklaşımında olumsuz hareketleri, sert bir dille tenkit etmek yerine doğruya yönlendirme adına rehberlik yapmayı tercih ederler. Ayrıca yapılan olumlu işlerde takdir edilir. Eleştirmede, demokratik yaklaşımı tercih eden öğretmenler her zaman yapıcı bir yaklaşım sergilemeye çalışabilir.

Hoşgörü; bireylerin davranışlarına anlayışla yaklaşılmasıdır. Hoşgörü ile öğrenciye davranıldığı zaman, bireyler yeniliklere açık hale gelir. Öğrenciler yanlış yapmaktan korkmayacakları için farklı ve yeni fikirleri deneme fırsatına sahip olacaklardır. Bu ise yeniliklere açık bir sınıf ortamı oluşmasını sağlar.

Açıklık; okul ve sınıf içinde yerine getirilecek olan sorumlulukların ve öğrenciden istenen görevlerin net olmasıdır. Öğrenciler, öğretmenler tarafından yönlendirildiklerinde amaçlanan davranışları ve beklenen görevleri bilir. Böylelikle okul ve sınıf içinde kargaşa olmaz. Herkes yapılacak görevin süreciyle ilgili bilgi sahibidir. Açıklık aynı zamanda okul ve sınıf ortamında yapılan işlerden öğrencilerin haberdar edilmesi ve yapılan işten ve süreçten haberdar edilmesidir.

Katılımcılık; okul ve sınıf içerisinde yapılan faaliyetlerin öğrencilerin, fikirlerinin ve şahıslarının aktif olmasıdır. Öğrenci süreçte aktif oldukça daha çok çalışacaktır. Öğrenci yerine getirdiği sorumluluğun dönütünü aldıça motive olacaktır. Bu yönüyle öğretmenleri yapılan faaliyetlerde her öğrenciye kabiliyetleri doğrultusunda görev veya sorumluluk vermeye çalışır. Yerine getirilen sorumlulukların sonuçları öğrencilere bildirilir.

İletişim; öğretmenler eğitim süreci boyunca öğrenciler ile sürekli irtibat halindedir. Aynı zamanda öğrencilerin bireysel sıkıntılarında da kendisine düşen bir görev var ise gerekli yerlerle iletişim kurar.

Demokratik tutum değerlerine bakıldığında hepsinin ortak amaca hizmet ettiği görülür. Bu tutumlar öğretmenler tarafından öğrenciye karşı davranışlarla yansıtıldığı zaman öğrenciler kendilerine değer verildiğini görecektir. Öğrenciler, öğretmenlerin

kendilerine yaklaşımda demokratik tutum unsurları kullanıldığını gördükçe kendisi de diğer bireylere demokratik unsurları kullanarak yaklaşır. Yaptıkları her olumlu harekete önem verildiğini, bireyler arasında eşitliği, hoşgörüyü kısacası demokratik tutum unsurların kendisine karşı kullanıldığını gördükleri zaman okula olan bağlılıkları artar. Demokratik tutum kazandırmak öğrencinin derse katılımını ve başarılarını destekler, fikirlerini ifade etmesine fırsat verir, bireyler arasında ayırım yapmaz. Böylelikle toplumda demokrasiyi içselleştiren ve yaşayan bir topluluk meydana gelmesi için şartlar oluşacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçlarına, verilerin toplanması ve verilerin analizi başlıklarına yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Deseni

Eleştirel düşünme eğilimi ve Demokratik Tutum ilişkisini inceleyen bu araştırma, ilişkisel tarama türünde nicel bir çalışmadır. İlişkisel tarama modeli alan yazında sıklıkla kullanılan bir modeldir. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki birlikte değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modeli olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2009). İlişkisel tarama modelindeki araştırmalarda bu duruma sebep olan değişkenlerin ilişkisi, etkisi ve bunların dereceleri belirlenebilmektedir (Kaya, Balay ve Göçen, 2012). Araştırmayla, üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutum düzeylerinin cinsiyet, öğrenim gördükleri üniversite, sınıf düzeyleri, kardeş sayıları, anne eğitim durumları, baba eğitim durumları, anne gelir düzeyleri, baba gelir düzeyleri, ailelerinin yaşadığı yerleşim birimleri, sosyal medyada zaman geçirme süreleri ve televizyon izleme süresine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutum düzeyleri bu çalışmanın bağımlı değişkenlerini oluştururken; cinsiyet, öğrenim gördükleri üniversite, sınıf düzeyleri, kardeş sayıları, anne eğitim durumları, baba eğitim durumları, anne gelir düzeyleri, baba gelir düzeyleri, ailelerinin yaşadığı yerleşim birimleri, sosyal medyada zaman geçirme süreleri ve televizyon izleme süresi ise araştırmanın bağımsız değişkenlerini oluşturmaktadır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında Kayseri Erciyes Üniversitesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Elazığ Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalında öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Kayseri Erciyes Üniversitesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Elazığ Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalında öğrenim gören 1. 2. 3. 4. sınıf düzeyinde 1000 sosyal bilgiler öğretmen adayı araştırmaya katılmıştır. Ölçekleri yanlış ya da eksik cevaplayanların çıkarılmasıyla 825 sosyal bilgiler öğretmen adayı örnekleme alınmıştır.

Tablo 1. Örneklem Grubu Cinsiyet Dağılımları

	Değişken	N	%
Cinsiyet	Kız	522	63.2
	Erkek	303	36.8
	Toplam	825	100

Araştırmaya 522'si kız 303'ü erkek olmak üzere 825 sosyal bilgiler öğretmen adayı katılmıştır.

2.3. Verileri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri Semerci (2016) tarafından geliştirilen Eleştirel Düşünme Eğilimi (EDE) Ölçeği ve Gözütok (1995) tarafından geliştirilen Demokratik Tutum Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir.

2.3.1 Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği

Bu ölçek Nuriye Semerci (2016) tarafından öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerilerini belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Ölçek toplamda 49 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin derecelendirilmesi, “Tamamen katılıyorum (5), Çoğunlukla katılıyorum (4), Kısmen katılıyorum (3), Çoğunlukla katılmıyorum(2), Hiç katılmıyorum (1)” şeklindedir. Ölçeğin test tekrar test korelasyonu 0.761 ve iki yarı puanları arasındaki korelasyon katsayısı 0.95 bulunmuştur. EDE ölçeğinin

Cronbach Alpha katsayısı 0.963'dür. Geçerliği ve güvenilirliği sağlanmış EDE ölçeğinin AMOS programı ile doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır (Kay kare=2778.981, Sd=1073, X²/Sd=2.590, GFI=0.903, CFI=0.932, RMSEA=0.038).Taslak ölçek, geliştirilmek üzere 1081 öğretmen adayı ve öğretmene uygulanmıştır. Bu sonuçlara göre ölçek, öğretmen ve öğretmen adaylarına uygulanabilir.(Semerci, 2016; 725)

2.3.2. Demokratik Tutum Ölçeği

Bu ölçek Dilek Gözütok (1995) tarafından öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin demokratik tutumlarını belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Ölçek toplam 50 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 0–50 arasında değişmektedir ve yüksek puan demokratik tutum düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu ölçek, "Published for the Attitude Research Laboratory" tarafından geliştirilen ve birçok ülkede uygulanan "Teacher Opionaire on Democracy" isimli ölçeğin G ve H formlarının Türkçeye uyarlanmasıyla ortaya konulmuştur. Anket yapılan çalışmalar sonucu 50 maddelik bir hale getirilmiştir ve 100 kişilik bir öğretmen ve akademisyen grubuna bir aylık bir süre ile test tekrar test yöntemiyle kontrol edilmiştir. Uygulama sonucunda güvenilirlik katsayısı .87 olarak bulunmuştur (Karahan ve vd., 2006; 152). Bu sonuçlara göre ölçek, öğretmen ve öğretmen adaylarına ve akademisyenlere uygulanabilir.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada verilerinin toplanması, 4 farklı bölgeden 6 farklı üniversitede (Kayseri Erciyes Üniversitesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Elazığ Fırat Üniversitesi) öğrenime devam eden sosyal bilgiler öğrencilerinden sağlanmıştır. Uygulamanın yapılabilmesi için üniversite rektörlüğünden gerekli izinler alınmış ve verilerin toplanma işlemi araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma gurubunda bulunan öğrencilere araştırmanın amacı ile ilgili bilgiler verilmiş ve araştırma kapsamında uygulanan ölçme araçları gönüllü öğrencilere uygulanmıştır. Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği

ve Demokratik Tutum Ölçeklerini uygulama süresi yaklaşık otuz dakika sürmüştür. Bu ölçek uygulamalarının tamamlanması toplamda 4 aylık bir süre içerisinde gerçekleşmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının uygulanmasından sonra toplanan ölçeklere dair değerlendirme yapılmış, boş bırakılan ve aynı sorunun birden fazla işaretlendiği ölçekler değerlendirmeye dahil edilememiştir. Veriler düzenlenerek istatistiksel analizlerinin yapılabilmesi için, SPSS 22,0 programından yararlanılmıştır. İlişkisel araştırmalarda verilerin analiz edilmesinden önce verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmekte ve inceleme sonuçlarına göre parametrik ya da non-parametrik testler seçilmektedir. Puanların uygunluğunu incelemede normalliğe Shapiro-Wilks ve Kolmogorov Smirnov testleri kullanılmaktadır. Puanların dağılımı normalden aşırı sapma göstermesi durumunda “normallik” varsayımını gerektiren istatistiklerin kullanılmaması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2015). Bu araştırma kapsamında da verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiş ve analiz bulguları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Değişkenlere İlişkin Normallik Testleri

	Kolmogorov Smirnov			Shapiro Wilks		
	İstatistik	N	<i>p</i>	İstatistik	N	<i>p</i>
Eleştirel Düşünme Eğilimi	.065	825	.00	.965	825	.00
Demokratik Tutum	.058	825	.00	.979	825	.00

**p*<.05

Tablo 2’de verilen analiz bulguları eleştirel düşünme eğilimi ve demokratik tutum değişkenlerinin normal dağılım göstermediği ortaya koymuştur. Yapılan test sonuçlarına göre veri setine ilişkin tanımlayıcı istatistikler frekans, yüzde ve aritmetik ortalama ile gerçekleştirilirken, demokratik tutum ve eleştirel düşünme eğilimi düzeylerinin demografik değişkenlerle ilişkisi normallik varsayımını gerektirmeyen Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testleriyle incelenmiştir. Sürekli değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediği kontrol edilmiştir. Normal dağılım göstermediği görülen sürekli değişkenler (demokratik tutum ve

eleştirel düşünme eğilimi) arasındaki ilişki Spearman's Rho Korelasyon analizi ile araştırılmıştır. Spearman's Rho korelasyon testi iki değişken arasındaki ilişkinin gücünü ölçmek için kullanılan parametrik olmayan bir testtir. Eğer korelasyon katsayısının işareti pozitifse, değişkenlerden birinin değeri artarken (azalırken) diğerinin de arttığını (azaldığını) gösterir. Korelasyon katsayısının işareti negatifse, değişkenlerden birinin değeri artarken (azalırken) diğerinin değerinin azaldığını (arttığını) gösterir. Yani ters yönlü bir ilişki söz konusudur(Emiroğlu,2014).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırma problem ve alt problemlerine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Demokratik Tutumları Arasındaki Farklılığa Yönelik Bulgular

Korelasyon analizi ile iki farklı değişken arasındaki ilişkinin yönü ve şiddeti hakkında bilgi edinilir. Eğer veriler parametrik olma şartlarını taşııyorsa Spearman's Rho korelasyon analizi kullanılır (Eymen,2007).

Eleştirel düşünme eğilimi ve demokratik tutum arasındaki ilişkilerin ortaya konulması amacıyla öncelikle değişkenlere ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile iki değişken arasındaki Spearman's Rho korelasyon analizi değerleri incelenmiştir. Gerçekleştirilen analiz sonucunda anlamlılık düzeyinin ‘’.05’’ değerinden büyük olması eleştirel düşünme eğilimi ve demokratik tutum anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür. Eleştirel düşünme eğilimi ve demokratik tutum düzeyleri arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır. Değişkenlere ilişkin değişkenler arası korelasyon değerleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Değişkenlere İlişkin Korelasyon Değerleri

	Eleştirel Düşünme Eğilimi	Demokratik Tutum
Eleştirel Düşünme Eğilimi	1	.259**
Demokratik Tutum	.259**	1

Analiz sonucuna göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile demokratik tutumları arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde ilişki bulunduğu anlaşılmıştır.

3.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi Düzeyleri

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi düzeylerini belirlemek amacıyla betimsel istatistik değerleri tespit edilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi Düzeyleri

	N	Ortalama	Std.	Maks.	Min.
Eleştirel Düşünme Eğilimleri	825	4,6987	,61331	6	1

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Ortalama: 4,6987).

3.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutum Düzeyleri

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik tutum düzeylerini belirlemek amacıyla betimsel istatistik değerleri tespit edilmiştir.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutum Düzeyleri

	N	Ortalama	Std.	Maks.	Min.
Demokratik Tutumları	825	1,6823	,10951	2	1

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Ortalama: 1,6823).

3.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Cinsiyet Değişkenine Yönelik Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin ve demokratik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Mann Whitney U testi gerçekleştirilmiştir.

3.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Cinsiyet Değişkenine Yönelik Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Mann Whitney U testi gerçekleştirilmiştir. Analiz bulguları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Cinsiyete İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları (N=825)

	Cinsiyet	n	S.O.	S.T.	Z	p
Eleştirel Düşünme Eğilimleri	Kız	522	441.79	230613,50	-4.555	.000
	Erkek	303	363.40	110111,50		

Tablo 6’da verilen analiz bulguları incelendiğinde kızların eleştirel düşünme eğilimlerine ilişkin sıra ortalamalarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Analiz bulguları demokratik tutum düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaştığını göstermektedir. Analiz bulgularına göre kız

öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi değerlerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

3.2.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Cinsiyet Değişkenine Yönelik Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin demokratik tutumlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Mann Whitney U testi gerçekleştirilmiştir. Analiz bulguları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Demokratik Tutum ve Cinsiyete İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları (N=825)

	Cinsiyet	<i>n</i>	S.O.	S.T.	<i>Z</i>	<i>p</i>
Demokratik Tutumları	Kız	522	424.07	221362,50	-1.753	.000
	Erkek	303	393.94	119362,50		

Tablo 7’de verilen analiz bulguları incelendiğinde kızların demokratik tutumlarına ilişkin sıra ortalamalarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Analiz bulguları demokratik tutum düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaştığını göstermektedir. Analiz bulgularına göre kız öğrencilerin demokratik tutum değerlerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

3.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Üniversite Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutum puanlarının katılımcıların sınıf düzeyi durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir.

3.3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Üniversite Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının katılımcıların üniversite durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Üniversite Durumuna İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları(N=825)

	Üniversite	S.O.	χ^2	<i>p</i>
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Erciyes Üniversitesi	420.33	9.296	.098
	Süleyman Demirel Üniversitesi	406.27		
	Fırat Üniversitesi	411.63		
	Ahi Evran Üniversitesi	379.70		
	Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	468.12		
	19 Mayıs Üniversitesi	390.73		

Tablo 8’de verilen analiz bulgular incelendiğinde en düşük sıra ortalamasının Ahi Evran Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının ise Hacı Bektaş Veli Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre eleştirel düşünme eğilimi puanları katılımcıların öğrenim gördükleri üniversiteye göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.3.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Üniversite Değişimine Yönelik Bulgular

Demokratik tutum puanlarının katılımcıların üniversite durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Demokratik Tutum ve Üniversite Durumuna İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları(N=825)

	Üniversite	S.O.	χ^2	<i>p</i>
Demokratik Tutum	Erciyes Üniversitesi	383,37	9.296	.001
	Süleyman Demirel Üniversitesi	417,26		
	Fırat Üniversitesi	468,01		
	Ahi Evran Üniversitesi	410,46		
	Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	457,22		
	19 Mayıs Üniversitesi	364,67		

Tablo 9’da verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasının 19 Mayıs Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının ise Fırat Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre demokratik tutum puanları öğrenim gördükleri üniversiteye göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır ($p < .05$). Bu anlamlı farkın hangi gruptan kaynaklandığının ortaya konulması amacıyla Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Uygulanan analiz sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri üniversiteye göre demokratik tutumlarındaki farklılaşma p değerine göre büyükten küçüğe Fırat Üniversitesi- Hacı Bektaş Veli Üniversitesi- Süleyman Demirel Üniversitesi- Ahi Evran Üniversitesi- Erciyes Üniversitesi- 19 Mayıs Üniversitesi sırasıyla anlamlı şekilde farklı bulunmuştur.

3.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Kardeş Sayısı Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutum puanlarının katılımcıların kardeş sayısı durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir.

3.4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Kardeş Sayısı Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının katılımcıların kardeş sayısı durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Kardeş Sayısına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları(N=825)

	Kardeş Sayısı	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Yok	38	369,57	2.982	.394
	1-3	541	408,85		
	3-5	160	421,20		
	5+	86	443,03		

Tablo 10’da verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını kardeşi olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının ise 5’ten fazla kardeşi olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre eleştirel düşünme eğilimi puanları katılımcıların öğrenim gördükleri üniversiteye göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.4.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Kardeş Sayısı Değişimine Yönelik Bulgular

Demokratik Tutum puanlarının katılımcıların kardeş sayısı durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Demokratik Tutum ve Kardeş Sayısına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları(N=825)

	Kardeş Sayısı	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Demokratik Tutum	Yok	38	326,01	7.730	.052
	1-3	541	413,58		
	3-5	160	440,93		
	5+	86	395,83		

Tablo 11’de verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını kardeşi olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının ise 3-5 kardeş aralığında olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre demokratik tutum puanları katılımcıların öğrenim gördükleri üniversiteye göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Annelerinin Eğitim Durumu Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutum puanlarının katılımcıların annelerinin eğitim durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir.

3.5.1 Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Annelerinin Eğitim Durumu Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının katılımcıların annelerinin eğitim durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Eğitim Durumuna İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları(N=825)

	Eğitim Durumu	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Eleştirel Düşünme Eğilimi	İlköğretim	521	418,99	2.280	.410
	Ortaöğretim	142	418,67		
	Lise	112	381,46		
	Üniversite	50	388,94		

Tablo 12’de verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını annesi lise mezunu olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının annesi ilköğretim mezunu olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre eleştirel düşünme eğilimi puanları katılımcıların annelerinin mezun olduğu okul türüne göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.5.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Annelerinin Eğitim Durumu Değişimine Yönelik Bulgular

Demokratik Tutum puanlarının katılımcıların annelerinin eğitim durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile

incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13. Demokratik Tutum Eğilimi ve Eğitim Durumuna İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları(N=825)

	Eğitim Durumu	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Demokratik Tutum	İlköğretim	521	421,87	3.460	.366
	Ortaöğretim	142	405,21		
	Lise	112	395,17		
	Üniversite	50	365,92		

Tablo 13’te verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını annesi üniversite mezunu olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının annesi ilköğretim mezunu olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre demokratik tutum puanları katılımcıların annelerinin mezun olduğu okul türüne göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Babalarının Eğitim Durumu Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutum puanlarının katılımcıların babalarının eğitim durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir.

3.6.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Babalarının Eğitim Durumu Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının katılımcıların babalarının eğitim durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Eğitim Durumu İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları (N=825)

	Eğitim Durumu	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Eleştirel Düşünme Eğilimi	İlköğretim	306	418,67	3.307	.347
	Ortaöğretim	187	416,26		
	Lise	223	401,53		
	Üniversite	109	386,13		

Tablo 14’te verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını babası üniversitesi mezunu olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının babası ilköğretim mezunu olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre eleştirel düşünme eğilimi puanları katılımcıların annelerinin mezun olduğu okul türüne göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.6.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Babalarının Eğitim Durumu Değişimine Yönelik Bulgular

Demokratik Tutum puanlarının katılımcıların babalarının eğitim durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. Demokratik Tutum Eğilimi ve Eğitim Durumu İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları (N=825)

	Eğitim Durumu	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Demokratik Tutum	İlköğretim	306	420,97	1.773	.621
	Ortaöğretim	187	418,70		
	Lise	223	409,93		
	Üniversite	109	387,15		

Tablo 15’te verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını babası üniversite mezunu olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının babası ilköğretim mezunu olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre demokratik puanları katılımcıların annelerinin mezun olduğu okul türüne göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Annelerinin Gelir Düzeyi Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutum puanlarının katılımcıların annelerinin gelir düzeyi durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir.

3.7.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Annelerinin Gelir Düzeyi Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının katılımcıların annelerinin gelir düzeyi durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Gelir Düzeyine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları (N=825)

	Gelir Düzeyi	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Çalışmıyor	694	410,29	2.884	.410
	0-1600	63	397,42		
	1601-2500	41	469,98		
	2501+	27	432,52		

Tablo 16’da verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını anne gelir düzeyi 0-1600 TL aralığında olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının anne gelir düzeyi 2501 TL ve üzerinde olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre eleştirel düşünme eğilimi puanları katılımcıların annelerinin mezun olduğu okul türüne göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.7.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Annelerinin Gelir Düzeyi Değişimine Yönelik Bulgular

Demokratik Tutum puanlarının katılımcıların annelerinin gelir düzeyi durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile

incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Demokratik Tutum ve Gelir Düzeyine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları (N=825)

	Gelir Düzeyi	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Demokratik Tutum	Çalışmıyor	694	412,76	2.228	.526
	0-1600	63	429,27		
	1601-2500	41	431,35		
	2501+	27	353,46		

Tablo 15’te verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını anne gelir düzeyinde annesinin geliri olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının anne gelir düzeyi 1600-2500 TL aralığında olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre demokratik tutum puanları katılımcıların annelerinin mezun olduğu okul türüne göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Babalarının Gelir Düzeyi Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutum puanlarının katılımcıların babalarının gelir düzeyi durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir.

3.8.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Babalarının Gelir Düzeyi Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının katılımcıların babalarının gelir düzeyi durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18.Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Gelir Düzeyine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları (N=825)

	Gelir Düzeyi	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Çalışmıyor	62	381,58	1.811	.632
	0-1600	228	422,65		
	1601-2500	297	418,04		
	2501+	238	405,65		

Tablo 18’de verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını baba gelir düzeyinde babasının geliri olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının anne gelir düzeyi 0-1600 TL aralığında olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre eleştirel düşünme eğilimi puanları katılımcıların babalarının mezun olduğu okul türüne göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.8.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Babalarının Gelir Düzeyi Değişimine Yönelik Bulgular

Demokratik Tutum puanlarının katılımcıların babalarının gelir düzeyi durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19.Demokratik Tutum ve Gelir Düzeyine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları (N=825)

	Gelir Düzeyi	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Demokratik Tutum	Çalışmıyor	62	404,22	7.237	.065
	0-1600	228	447,96		
	1601-2500	297	393,19		
	2501+	238	406,52		

Tablo 19’da verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını baba gelir düzeyinde 1601-2500 TL aralığında olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının anne gelir düzeyi 0-1600 TL aralığında olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre demokratik tutum puanları katılımcıların babalarının mezun olduğu okul türüne göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Ailelerinin Yaşadığı Yerleşim Birimi Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutum puanlarının katılımcıların ailelerinin yaşadığı yerleşim birimi durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir.

3.9.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Ailelerinin Yaşadığı Yerleşim Birimi Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının katılımcıların ailelerinin yaşadığı yerleşim birimi durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Yerleşim Birimine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları (N=825)

	Yerleşim Birimi	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Köy	142	392,70	3.693	.449
	Kasaba	32	439,80		
	İlçe	220	406,87		
	İl	431	422,67		

Tablo 20’de verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını ailesinin yaşadığı yerleşim birimi köy olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının ailesi kasabada yaşayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre eleştirel düşünme eğilimi puanları katılımcıların babalarının mezun olduğu okul türüne göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.9.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Ailelerinin Yaşadığı Yerleşim Birimi Değişimine Yönelik Bulgular

Demokratik Tutum puanlarının katılımcıların ailelerinin yaşadığı yerleşim birimi durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Demokratik Tutum ve Yerleşim Birimine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları (N=825)

	Yerleşim Birimi	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Demokratik Tutum	Köy	142	414,09	6.955	.138
	Kasaba	32	402,03		
	İlçe	220	397,37		
	İl	431	417,10		

Tablo 21’de verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını ailesinin yaşadığı yerleşim birimi ilçe olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının ailesi ilde yaşayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre demokratik tutum puanları katılımcıların babalarının mezun olduğu okul türüne göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Günde Toplamda Sosyal Medyada Zaman Geçirme Süreleri Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutum puanlarının katılımcıların günde toplamda sosyal medyada zaman geçirme süreleri durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir.

3.10.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Günde Toplamda Sosyal Medyada Zaman Geçirme Süreleri Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının katılımcıların günde toplamda sosyal medyada zaman geçirme süreleri durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları (N=825)

	Sosyal Medya	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Eleştirel Düşünme Eğilimi	0-1saat	146	296,69	12.837	.005
	1-3 saat	245	348,54		
	3-5 saat	335	348,59		
	7+ saat	98	286,13		

Tablo 22’de verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını sosyal medyada zaman geçirme süreleri 7 saat ve üzerinde olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının sosyal medyada zaman geçirme süreleri 3-5 saat olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre eleştirel düşünme eğilimi puanları katılımcıların günde toplamda sosyal medyada vakit geçirme sürelerine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır ($p < .05$). Bu anlamlı farkın hangi gruplardan kaynaklandığının ortaya konulması amacıyla Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Uygulanan analiz sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının günde toplamda sosyal medyada zaman geçirme sürelerine göre eleştirel düşünme eğilimindeki farklılaşma *p* değerine göre büyükten küçüğe 3-5 saat, 1-3 saat, 0-1saat, 7+ saat sırasıyla anlamlı şekilde farklı bulunmuştur.

3.10.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Günde Toplamda Sosyal Medyada Zaman Geçirme Süreleri Değişimine Yönelik Bulgular

Demokratik Tutum puanlarının katılımcıların günde toplamda sosyal medyada zaman geçirme süreleri durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp

farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 23’te verilmiştir.

Tablo 23. Demokratik Tutum ve Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları (N=825)

	Sosyal Medya	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Demokratik Tutum	0-1 saat	146	343,50	9.062	.028
	1-3 saat	245	319,44		
	3-5 saat	335	372,94		
	7+ saat	98	359,09		

Tablo 23’te verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını sosyal medyada zaman geçirme süreleri 1-3 saat olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının sosyal medyada zaman geçirme süreleri 3-5 saat olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre demokratik tutum puanları katılımcıların günde toplamda sosyal medyada vakit geçirme sürelerine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır ($p < .05$). Bu anlamlı farkın hangi gruplardan kaynaklandığının ortaya konulması amacıyla Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Uygulanan analiz sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının günde toplamda sosyal medyada zaman geçirme sürelerine göre demokratik tutumlarındaki farklılaşma *p* değerine göre büyükten küçüğe 3-5 saat, 7+ saat, 0-1 saat, 1-3 saat sırasıyla anlamlı şekilde farklı bulunmuştur.

3.11. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Demokratik Tutumlarında Günde Toplamda Televizyon İzleme Süreleri Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutum puanlarının katılımcıların günde toplamda televizyon izleme süreleri durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir.

3.11.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinde Günde Toplamda Televizyon İzleme Süreleri Değişimine Yönelik Bulgular

Eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının katılımcıların günde toplamda televizyon izleme süreleri durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 24’te verilmiştir.

Tablo 24. Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Televizyon Kullanımına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları (N=825)

	Televizyon	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Eleştirel Düşünme Eğilimi	0-1saat	643	413,42	6.351	.096
	1-3 saat	106	407,78		
	3-5 saat	71	343,91		
	7+ saat	5	316,80		

Tablo 24’te verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını televizyonda zaman geçirme süreleri 7 saat ve üzerinde olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının sosyal medyada zaman geçirme süreleri 3-5 saat olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre eleştirel düşünme eğilimi puanları katılımcıların günde toplamda televizyon izleme sürelerine göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.11.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Günde Toplamda Televizyon İzleme Süreleri Değişimine Yönelik Bulgular

Demokratik Tutum puanlarının katılımcıların günde toplamda televizyon izleme süreleri durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H test ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 25’te verilmiştir.

Tablo 25. Demokratik Tutum ve Televizyon Kullanımına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları (N=825)

	Televizyon	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Demokratik Tutum	0-1saat	643	408,46	1.572	.666
	1-3 saat	106	388,34		
	3-5 saat	71	416,95		
	7+ saat	5	315,80		

Tablo 25’te verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını televizyonda zaman geçirme süreleri 7 saat ve üzerinde olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının sosyal medyada zaman geçirme süreleri 3-5 saat olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre eleştirel düşünme eğilimi puanları katılımcıların günde toplamda televizyon izleme sürelerine göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

3.12. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarında Bölge Değişimine Yönelik Bulgular

Demokratik Tutum puanlarının katılımcıların üniversitelerinin bulunduğu bölge durumuna ilişkin gruplarda anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analiz bulguları Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26. Demokratik Tutum ve Üniversitelerin Bulunduğu Bölgeye İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları (N=825)

Bölgeler	<i>n</i>	Sıra Ortalamaları	χ^2	<i>p</i>
Demokratik Tutum				
Akdemiz	112	1,6825	1.572	.952
Doğu Anadolu	149	1,7074		
Karadeniz	143	1,6633		
İç Anadolu	423	1,6794		

Tablo 26’da verilen analiz bulguları incelendiğinde en düşük sıra ortalamasını üniversitesi Karadeniz Bölgesi’nde bulunan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu, en yüksek sıra ortalamasının üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi’nde bulunan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Analiz bulgularına göre eleştirel düşünme eğilimi puanları katılımcıların günde toplamda televizyon izleme sürelerine göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Günümüz toplumlarının içinde bulunduğu kargaşa onları yoğun strese ve kaygı bozukluklarına sürüklemektedir. Dünya nüfusu kalabalıklaştıkça bireyler arasındaki olumsuz tutum ve davranışlar artmaktadır. Gün geçtikçe artan olumsuz tutum ve davranışları kontrol altına almak gerekmektedir. Bireylerin birbirleriyle iletişime geçtiği dili yumuşatmak ise onlara eleştirel düşünme eğilimi ve demokratik tutum kazandırmaktan geçmektedir. Ancak bu eğilim ve tutumu kazandırmak için öncelikle bireylerin eleştirel düşünme eğilimlerinin ve demokratik tutumlarının yeterli düzeye gelmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, verilen bu açıklamalarla ilişkili olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yapılan çalışmanın sonuçları incelendiğinde, kızların ve erkeklerin eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Kızların eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutum düzeyleri erkeklere göre daha yüksek çıkmıştır. Bu sonuç Büyükkaragöz ve Kesici (1996), Nalçacı ve Ercoşkun (2006), Genç ve Kalafat (2007), Ural ve Sağlam (2011), Saracaloğlu, Evin, Varol (2004) ve Çermik (2013)'in çalışmaları ile tutarlılık göstermektedir. Fakat aynı zamanda bu sonuç Karadağ, Varol ve Yalçınkayalar (2006), Saracaloğlu, vd. (2013) ve Oğuz (2011)'un yaptığı çalışmalarda kız ve erkekler arasında eleştirel düşünme eğilimi ve demokratik tutuma yönelik anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yapılan çalışma sonucunun değerlendirilmesi aşamasında anlaşılıyor ki kadınların erkeklerden farklı hayat deneyimleri vardır. Özellikle doğup büyüdükleri ve yaşamaya devam ettikleri toplum onların demokrasiye ve eleştirel düşünmeye karşı daha hassas tutum sergilemelerine sebep olabilir. Bu doğrultuda demokrasi öğelerini bilen, eleştirel düşünme eğilimine sahip kadınların demokratik tutumları da gelişmiş olabilir. İlk eğitim yuvasının aile hatta anne kucağı olduğu göz önünde bulundurulursa bu sonuç toplum adına önemli bir değerlendirmedir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik tutumları öğrenim gördükleri üniversiteye göre kontrol edildiğinde anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma bulgularına göre üniversite değişkenine göre en yüksek demokratik tutum düzeyi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinde çıkmıştır. Bu sonucun sebepleri arasında demokrasi başlığı altında aldıkları dersleri daha fazla içselleştirmeleri ve/veya kılavuz olarak gördükleri öğretmenlerinin demokratik tutumlarını benimsemiş olmalarıyla açıklayabiliriz. Yapılan çalışma yalnızca farklı üniversitelerde öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adaylarına uygulandığı için öğretmen faktörü daha fazla ön plana çıkmaktadır. Demokratik tutumu kazandırmada okulların önemi oldukça büyüktür. Bu nedenle öğretmenlere büyük roller düşmektedir. Öğretmenler, yetiştirdiği öğrencilerde demokratik tutumu geliştirmek istiyorsa önce kendisi içselleştirmeli sonra rehber olmalıdır. Öyle anlaşılıyor ki bahsi geçen üniversitede öğretmenler üzerlerine düşen demokratik tutum kazandırma rolünü anlamlı fark yaratacak düzeyde gerçekleştirmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarında sosyal medyada geçirdikleri vakit değişkeni açısından anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Sosyal medyayla paralel olan ve diğer bir değişken olan televizyon izleme süresine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. 20.yy'ın başlarında geleneksel medya yani televizyon medyası bizlere tek taraflı iletişim imkanı sunmaktaydı. İnternet ve doğrudan sosyal medyanın gelişimiyle birlikte iletişim çift yönlü olarak başlamış ve bu sayede dünyanın küresel yapısı farklılaşmıştır. Zaman içinde sosyal medya kullanımı yalnızca bilgisayarlarla sınırlı kalmamış ve mobil internet kullanımıyla birlikte daha kolay ulaşılabilir bir hale gelmiştir. Bu sayede sosyal medya kullanımı yüksek seviyelere ulaşmıştır. Katılımın bu denli yüksek olması eleştirel düşünmede ve demokratik tutumun gelişiminde sosyal medyayı bir güç haline getirmiştir. Sosyal medyaya katılımın yükselmesinin faydaları arasında kolay organize olma, gerçeklere daha hızlı ulaşma, bireyler arası iletişimin artması ve gelişmesi, fikirlerin daha hızlı dağılması ve daha çok sayıda bireyin siyasi olaylara daha hızlı şekilde tepki gösterebilmesi, bireyin daha iyi öğrenmesi ve değerlendirme yeteneğinin gelişmesi olarak sıralayabiliriz. Araştırma sonucuna göre sosyal bilgiler

öğretmen adaylarının sosyal medya ve televizyonda vakit geçirme süreleri ortalama 3-5 saat aralığında olduğu ve bu sürenin yalnızca sosyal medya değişkenine göre eleştirel düşünme eğilimlerinde ve demokratik tutumlarında anlamlı farklılıklar çıkardığı ortaya konmuştur.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin demokratik tutumlarına etkisi yapılan korelasyon analizinde pozitif yönde ve yüksek düzeyde ilişki bulunmuştur. Ayrıca eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumları da ayrı ayrı değerlendirildiğinde yüksek düzeyde bulunmuştur. Yapılan alan yazın araştırmasında öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin demokratik tutumlarına etkisi ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak araştırma sonucuna göre eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek çıkması Acun, Demir ve Göz (2010)'ün çalışması ile tutarlılık gösterirken Kürüm (2002), Akar (2007) ve Gülveren (2007)'in çalışmalarıyla zıtlık göstermektedir. Acun, Demir ve Göz (2010)'ün yaptığı çalışmaya göre öğretmen adaylarının eleştirel düşünme seviyeleri yüksek çıkmıştır. Ancak Kürüm (2002)'ün yaptığı çalışmada orta düzeyde, Akar (2007) ve Gülveren (2007)'in çalışmalarına göre ise düşük seviyede bulunmuştur. Araştırma sonucuna göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının yüksek çıkması Oğuz (2011), Akın ve Özdemir (2011), ve Çermik (2013)'in yaptıkları araştırmayla tutarlılık gösterirken Özdemir (2005), Güven (2002) ve Kıncal (2000)'in yaptığı araştırmada düşük düzeyde bulunmuştur. Eleştirel düşünme eğilimi tanımı içinde bulunan bireyin kendi düşüncesi dışındaki görüşler üzerinde ciddi bir biçimde düşünme ve insanların görüşlerini dinleme özellikleri demokratik tutum tanımı içinde bulunan, kişide haklara riayet, kişilere eşitlik, hoşgörü, adalet ve açık görüşlülük özellikleri ile paralellik gösterir. Yapılan çalışmanın sonucu bu tanımlar ile de paralellik göstermektedir. Çalışmaya göre eleştirel düşünme eğilimi gelişmiş sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının da geliştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutum düzeyleri sınıf değişkenine göre farklılaşmamıştır. Bu sonuç Nalçacı ve Ercoşkun (2006), Ural ve Sağlam (2011)'in çalışmalarıyla

tutarlılık göstermektedir. Ayrıca kardeş sayısı değişkenine göre de anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırma sonuçları anne ve baba eğitim durumuna göre değerlendirildiğinde anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu sonuçlar Nalçacı ve Ercoşkun (2006), Özdemir (2005) ve Genç ve Kalafat (2007)'in yaptığı çalışmalarla tutarlılık gösterirken, Saracaloğlu, Evin ve Varol (2006), Ural ve Sağlam (2011)'in çalışmalarına göre zıtlık göstermektedir. Saracaloğlu, Evin ve Varol (2006)'un çalışmalarına göre anne ve baba eğitim durumu değişkeninin eleştirel düşünme eğilimi ve demokratik tutumlarında anlamlı bir farklılığa sebep olduğuna ulaşılmıştır. Bulut (2006)'un çalışmasına göre anne eğitim düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu ve Ural ve Sağlam (2011)'in çalışmasına göre de anne eğitim düzeyinde anlamlı farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi ve demokratik tutumları anne ve babalarının gelir düzeyine göre kontrol edildiğinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu durumda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumları ile ilgili bulgular anne ve baba gelir düzeyine göre bağımsızdır denilebilir. Araştırma sonuçları Özdemir (2005)'in yaptığı çalışmayla tutarlılık göstermektedir.

Son olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumları ailelerinin yaşadığı yerleşim birimine göre kontrol edildiğinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Araştırma sonucu Doğanay, Akbulut ve Erden (2007) ve Özdemir (2005)'in yaptığı çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Doğanay, Akbulut ve Erden (2007)'in ve Özdemir (2005)'in yaptıkları çalışmalara göre öğretmen adaylarının ailelerinin yaşadığı yerleşim birimine göre anlamlı fark bulamamışlardır.

Sonuçlar sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumlarının farklı değişkenlerden etkilendiğini ortaya koymaktadır.

ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmacılara ve uygulamaya yönelik önerilere yer verilmiştir.

1. Sosyal bilgiler programında yer alan beceriler ve değerlerle ilişkili olarak eleştirel düşünme ve demokratik tutum kavramlarına program içerisinde daha fazla yer verilmelidir.
2. Öğretmen adaylarının veya öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerini geliştirmek ve demokratik tutumları içselleştirmeleri amacıyla ders içinde veya ders dışında etkinlikler düzenlenmelidir.
3. Demokrasi ile ilgili özel ve önemli günler atlanmamalı ve sınıf içinde öğretmen eşliğinde hatırlanmalı ve üzerine konuşulup yorumlanmalıdır.
4. Okul içinde ve dışında yaşanan olaylardan faydalanılarak eleştirel düşünme ve demokratik tutum gerektiren durumlarla ilgili öğrencilere fikir sunma ve tavır sergileme fırsatı verilmelidir.
5. Anlam karmaşası yaşanmaması için eleştirel düşünme eğilimi ve demokratik tutum kavramları en doğru şekilde öğrencilere öğretilmeli ve kavram yanlışlarının önüne geçilmelidir.
6. Eleştirel düşünme ve demokratik tutum kavramları öğretilirken efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılmalıdır.
7. Araştırmanın örneklemini sosyal bilgiler öğretmen adayları oluşturmaktadır. Bu adaylar gelecek günlerin öğretmeni ve aydını olacaklar ayrıca geleceğe yön verecek bireyleri de yetiştireceklerdir. Dolayısıyla eğitim ve öğretim süresince eleştirel düşünme eğilimleri ve demokratik tutumları kazanmalarını sağlayacak öğrenme ortamlarının sağlanması ve bunları gerçekleştirebilecekleri fırsatların verilmesi gerekmektedir.

8. Bu araştırma 6 üniversitenin eğitim fakültesi içinde bulunan yalnızca sosyal bilgiler öğretmen adayları örneklem grubu oluşturularak yapılmıştır. Benzer araştırmalar daha geniş bir örneklem grubu ile gerçekleştirilebilir.
9. Farklı üniversitelerde farklı branşlardaki öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin demokratik tutumlarına etkisini konu alan araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acun İ, Demir M, Göz, N L (2010) Öğretmen adaylarının vatandaşlık yeterlilikleri ile eleştirel düşünme becerileri arasındaki ilişki. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 107-123.
- Akar Ü (2007) Öğretmen adaylarının bilimsel süreçleri ve eleştirel işlevselliklerinin çeşitliliği ilişkisi. Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyel Ö (2015) Ortaokul öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak, okul müdürlerinin demokratik tutum ve davranış sergileme düzeylerinin belirlenmesi (Kocaeli İli İzmit İlçesi Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan M C (2012) İlköğretim okul müdürlerinin demokratik tutum ve davranışlarının öğretmen motivasyonu ve öğrenci başarısına etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Baker M, Rudd R, Pomeroy C (2001) Relationships between critical and creative thinking. *Journal of Southern Agricultural Education Research*, 51(1): 173-188.
- Bulut N (2006) Bir grup üniversite öğrencisinin demokratik tutumları ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 12(1): 37-59.

- Büyükkaragöz S, Kesici Ş (1996) Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 2(3): 353-365.
- Büyüköztürk Ş, Akgün Ö E, Demirel F, Karadeniz, Ş, Çakmak, E K (2015) Bilimsel araştırma yöntemleri. *Pegem Akademi*.
- Cottrell S (2005) *Critical thinking skills: Developing effective analysis and argument*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Cottrell S. (2017) *Critical thinking skills: Effective analysis, argument and reflection. Macmillan International Higher Education*.
- Çermik H (2013) Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ve bu değerlerin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Education Sciences*, 8(2): 261-274.
- Demircioğlu İ H, Mutluer C, Demircioğlu E (2011) Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik öğretmen nitelikleri hakkındaki görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2): 577-586.
- Doğanay A, Çuhadar A ve Sarı M (2004) Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*, Çanakkale.
- Doğanay A, Taş M A, Erden Ş (2007) Üniversite öğrencilerinin bir güncel tartışmalı konu bağlamında eleştirel düşünme becerilerinin değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 13(4): 511-546.
- Ennis R H (1987) A conception of critical thinking-with some curriculum suggestions. *American Philosophical Association Newsletter on the Teaching of Philosophy*, 1-5.

Ercoşkun M H, Nalçacı A Sınıf öğretmeni adaylarının empatik beceri ve demokratik tutumlarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 2008, 180: 204-215.

Facione P A (2000) Eleştirel düşünme eğilimi: Karakteri, ölçümü ve eleştirel düşünme becerisiyle ilişkisi. *Gayri mantık*, 20 (1).

Facione P A, Facione N C (2007) Talking critical thinking. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 39(2): 38-45. Ennis R H (1996) Critical thinking dispositions: Their nature and assessability. *Informal Logic*, 18(2): 165-182.

Facione P A, Sánchez C A, Facione N C, Gainen J (1995) The disposition toward critical thinking. *The Journal of General Education*, 44(1): 1-25.

Genç S Z, Kalafat T (2008) Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerinin değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 19: 211- 222.

Genç S Z, Kalafat T (2007) Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(22): 10-22.

Gömleksiz M (1994) Türk dili ve edebiyatı dersinde uygulanan kubaşık öğrenme yönteminin demokratik tutumlara ve benlik saygısına etkisi. *I. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı*. 476- 493. Adana.

Gömleksiz M N, Kan A Ü (2008) Eğitim fakültesi ve tezsiz yüksek lisans programlarına kayıtlı öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının değerlendirilmesi (Fırat Üniversitesi Örneği). *Milli Eğitim* (178), 44-64.

Gömleksiz M N, Çetintaş S (2011) Öğretmen adaylarının demokratik tutumları (Fırat, Dicle, 7 Aralık, Cumhuriyet ve Erzincan Üniversiteleri Örneği). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17: 1-14.

Gözütok F D (1995) Öğretmenlerin demokratik tutumları. *Türk Demokrasi Vakfı*.

Gülveren H (2007) Eğitim fakültesi öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri ve bu becerileri etkileyen eleştirel düşünme faktörleri. *Unpublished doctoral dissertation, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir*.

Güven M, Kürüm D (2008) Öğretmen adaylarının öğrenme stilleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişki. *İlköğretim Online*, 7(1).

Halpern D F (2002) *Thought and knowledge: An introduction to critical thinking*.

Halpern, D F (2013) *Düşünce ve bilgi: Eleştirel düşünceye giriş*. Psikoloji Basını.

Hotaman D (2010) Demokratik Eğitim: Demokratik Bir Eğitim Programı. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(1): 29-42.

Karadağ E, Baloğlu N, Yalçınkayalar P (2006) İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerleri üzerine ilişkisel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4.12: 65-82.

Karadüz A (2010) Dil becerileri ve eleştirel düşünme. *Turkish Studies*, 5(3): 1566-1593.

Karasar N (2009) Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar-ilkeler-teknikler. *Nobel Yayın Dağıtım*.

Kardağ S (2013) 6. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Tutumları İle Ahlaki Olgunluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Kadıköy İlçesi Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Kaya A, Balay R, Göçen A (2012) Öğretmenlerin alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerine ilişkin bilme, uygulama ve eğitim ihtiyacı düzeyleri. *International Journal of Human Sciences*, 9(2): 1303-5134.

Kıncal R Y (2000) İlköğretim öğretmenlerinin davranışlarının demokratiklik düzeyi. *II. Ulusal Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 426-431.

Kürüm D (2002) *Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme gücü* (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Lipman M (1987) Critical thinking: What can it be?. *Analytic Teaching*, 8(1): 5-12.
Londra: Routledge.

Nalçacı A, Meral E, Şahin İ F (2016) Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme ile medya okuryazarlıkları arasındaki ilişki. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 21(36): 1-12.

Norris S P (1985) Eleştirel düşünme üzerine araştırmaların sentezi. *Eğitimsel liderlik*. 42 (8): 40-45.

Norris S P (1985) Synthesis of research on critical thinking. *Educational Leadership*, 42(8): 40-45.

Oğuz A (2011) Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ile öğretme ve öğrenme anlayışları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9.22: 139-160.

Özdemir A (2012) İlköğretim okul müdürlerinin demokratik tutumlarının öğretmenlerin örgütsel bağlılık algısı ile ilişkisi (İstanbul İli Sancaktepe Çekmeköy İlçeleri).Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Paul R, Elder L (2002) *Critical thinking: Tools for taking charge of your Professional and personal life*. New Jersey: Financial Times Prentice Hall.

Saracaloğlu A, Evin İ, Varol (2004) İzmir ilinde çeşitli kurumlarda görev yapan öğretmenler ile öğretmen adaylarının demokratik tutumları üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4.2: 335-363.

Seferoğlu S S, Akbıyık C (2006) Eleştirel düşünme ve öğretimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(30): 193-200.

Semerci Ç (2003) Eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 28(127).

Semerci N (2016) Eleştirel düşünme eğilimi (ede) ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik revize çalışması. *Electronic Turkish Studies*, 11(9).

Şen Ü (2009) Türkçe öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 1(2): 69-89.

Ural S N (2010) İlköğretim öğrencilerinin demokratik tutum ve empatik eğilim düzeylerine sosyal bilgiler dersinin etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Ural S N, Sağlam H İ (2011) İlköğretim öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler eğitimi dergisi*, 9.22: 161-180.

Vural A, Kutlu Y (2004) Eleştirel düşünme: ölçme araçlarının incelenmesi ve bir güvenirlik çalışması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Yücel A (2018) Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme düzeylerinin gelişiminde tartışmalı konuların etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Nevşehir.

Ek 1. Eleştirel Düşünme Eğilimi (EDE) Ölçeği Orijinali

1-Hiç katılmıyorum 2- Çoğunlukla katılmıyorum 3- Kısmen katılıyorum
4-Çoğunlukla katılıyorum 5-Tamamen katılıyorum

1. Yaptığım işlerde ya da herhangi bir konuda zayıf olduğum noktalar varsa gidermeye çalışırım. []
2. Davranışlarımın diğer kişileri nasıl etkilediğinin farkındayım. []
3. Anlatılanlarda ya da okuduklarımda bilgiler arasındaki zıtlıkları bulabilirim. []
4. Alanımla ilgili bilgileri genişletmek için uğraşırım. []
5. Problemin nasıl çözüleceğine karar verdikten sonra mutlaka o çözümü denerim. []
6. Benim için anlamlı olan bilgileri ve fikirleri düzenli bir şekilde organize edebilirim. []
7. Herhangi bir konuda düşündüğüm zaman bir kalıba bağlı kaldığımı fark edersem bunu aşmaya çalışırım. []
8. Duygularımın nasıl ve ne zaman beni etkilediğinin farkındayım. []
9. Herhangi bir konuda çalışma yaparken karşıma çıkan belirsizlikleri gidermeye çalışırım. []
10. Çalışmalarımda uygun kriterleri, modelleri ya da kuralları uygularım []
11. Sözlü anlatımları kurallarına uygun olarak yapabilirim. []
12. Herhangi bir şey hakkındaki düşüncelerimi açıkça ifade ederim. []
13. Yaşamın diğer alanlarına ve farklı düşüncelerine karşı merak duyarım. []
14. Problemleri çözerken orijinal çözüm yolları kullanırım. []
15. Fikirlerin ve düşüncelerin güvenilir olup olmadığını kontrol ederim. []
16. Bir ödev hazırlarken gerekli olan tüm bilgilere ulaşmaya çalışırım. []
17. Problemin çözümü için birden fazla farklı çözüm yolu önerebilirim. []

18. Herhangi bir çalışmaya başlamadan önce verdiğim kararların beni nereye götüreceğini düşünürüm. []
19. Çalışmalarımı değerlendirirken mutlaka ölçütlerden yararlanırım. []
20. Herhangi bir konuda ihtiyacım olan bilgiye nasıl ulaşacağımı bilirim. []
21. Olayları ya da bilgileri karşılaştırırken ayrıntılara inebilirim. []
22. Öğrendiklerimi diğer alanlara uygulayabilirim. []
23. Diğer insanların fikirlerini dikkatli bir şekilde dinlerim. []
24. İlgilendiğim konu ile ilgili olmayan bilgilerin farkında olur ve onları ayıklarım.[]
25. Fikirlerini dinlediğim ya da okuduğum kişinin ne anlatmak istediğini anlayabilirim. []
26. Herhangi bir yazı okuduğumda ana fikri çabucak bulabilirim. []
27. Kararlarımı vermeden düşüncelerimi kontrol ederim. []
28. Derslerde tartışmalara katılmaktan zevk alıyorum. []
29. Herhangi bir işe başlamadan ya da karar vermeden önce nasıl yapacağımı düşünür ve planlarım. []
30. Problemi çözmeden önce değişik açılardan görmek için uğraşırım. []
31. Karşıma çıkan zorlukları kolayca tanıyabilirim. []
32. Düşünmeden önce konuşmam ve yazmam. []
33. Herhangi bir olayın ardında yatan nedenleri araştırırım. []
34. Bilgileri analiz ederken değişiklikleri göz önüne alırım. []
35. Kararlarımdan önce uygun verileri toplarım. []
36. Derslerime ve çalışmalarına karşı dikkatimi yoğunlaştırabilirim. []
37. Neden ve sonuçlarıyla problemleri objektif olarak analiz edebilirim. []
38. Bilgi, düşünce ve fikirleri daha iyi anlamak için sorular sorabilirim. []
39. Yaptığım ödevlere ya da işlere dört elle sarılırım. []
40. Yaptığım işlerin ne olduğunu daha iyi anlayabilmek için onu önce parçalara ayırır sonra tekrar birleştiririm. []

41. Kendime güvenirim. []
42. Derslerimle ve derslerimin gerekleriyle sürekli ilgilenirim. []
43. Herhangi bir işle uğraşırken bir engelle karşılaştığımda pes etmem. []
44. Bir ödevi, projeyi ya da işi bitirdikten sonra onu değerlendiririm. []
45. Yaptıklarımı genelde kusursuz ve tam yaparım. []
46. Çalışmalarımda kendi kendimi motive edebiliyorum .[]
47. Hiçbir şeyi dış görünüşüne göre değerlendirmem. []
48. Karar vermeden önce yeterli veri toplarım. []

Ek 2. Uygulanan Eleştirel Düşünme Eğilimi (EDE) Ölçeği

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ ELEŞTİREL DÜŞÜNME EĞİLİMİ VE DEMOKRATİK TUTUM ÖLÇEĞİ FORMU

Değerli meslektaşım,

Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerilerinin demokratik tutumlarına etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma anket toplama yoluyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın danışmanlığını Prof. Dr. Mehmet Köçer yapmaktadır. Anket formu üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde kişisel bilgileriniz, ikinci bölümde eleştirel düşünme eğiliminizi ölçmek amacıyla 1990 yılında Amerikan Felsefe Derneği'nin düzenlediği Delphi Projesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve Türkiye uyarlaması Uzm. Psk. Doğan Kökdemir(2003) tarafından yapılan "Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (CCTDI)" bulunmaktadır. Üçüncü bölümde ise demokratik tutumlarınızı belirlemek amacıyla Prof. Dr. Dilek Gözütok(1995) tarafından geliştirilmiş 50 maddelik "Demokratik Tutum Ölçeği" bulunmaktadır. Anketten elde edilen veriler araştırma dışında hiçbir amaçla kullanılmayacaktır. Bu nedenle lütfen isim belirtmeyiniz. Araştırmanın doğru sonuçlara ulaşabilmesi ve geçerliliğin sağlanabilmesi için lütfen tüm maddeleri en doğru şekilde işaretleyiniz.

Şimdiden katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Ayşe ÖZGÜN
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü – Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

Form No

1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36
37	38	39	40	41	42
43	44	45	46	47	48
49	50	51	52	53	54
55	56	57	58	59	60

Cinsiyet K E

Sınıf düzeyiniz 1 2 3 4

Kardeş sayınız Yok 1-3 3-5 5+

Annelerinizin eğitim durumu

İlköğretim Ortaöğretim Lise Üniversite Yüksek Lisans Doktora

Babalarının eğitim durumu

İlköğretim Ortaöğretim Lise Üniversite Yüksek Lisans Doktora

Anne gelir düzeyiniz

Çalışmıyor 0-1600 1600-2500 2500+

Baba gelir düzeyiniz

Çalışmıyor 0-1600 1600-2500 2500+

Ailenizin yaşadığı yerleşim birimi

Köy Kasaba Belde İlçe İl

Günde toplamda sosyal medyada zaman geçirme süresi.

0-1 saat 1-3 saat 3-5 saat 7+ saat

Günde toplamda televizyon izleme süresi.

0-1 saat 1-3 saat 3-5 saat 7+ saat

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Yaptığım işlerde ya da herhangi bir konuda zayıf olduğum noktalar varsa gidermeye çalışırım.	1	2	3	4	5	6
2. Davranışlarının diğer kişileri nasıl etkilediğinin farkındayım.	1	2	3	4	5	6
3. Anlatılmalarda ya da okuduklarımda bilgiler arasındaki zıtlıkları bulabilirim.	1	2	3	4	5	6
4. Alanımla ilgili bilgileri genişletmek için uğraşırım.	1	2	3	4	5	6
5. Problemin nasıl çözüleceğine karar verdikten sonra mutlaka o çözümü denerim	1	2	3	4	5	6
6. Benim için anlamlı olan bilgileri ve fikirleri düzenli bir şekilde organize edebilirim.	1	2	3	4	5	6
7. Herhangi bir konuda düşündüğüm zaman bir kalıba bağlı kaldığımı fark edersem bunu aşmaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6
8. Duygularımın nasıl ve ne zaman beni etkilediğinin farkındayım.	1	2	3	4	5	6
9. Herhangi bir konuda çalışma yaparken karşıma çıkan belirsizlikleri gidermeye çalışırım.	1	2	3	4	5	6
10. Çalışmalarında uygun kriterleri, modelleri ya da kuralları uygularım.	1	2	3	4	5	6
11. Sözlü anlatımları kurallarına uygun olarak yapabilirim.	1	2	3	4	5	6
12. Herhangi bir şey hakkındaki düşüncelerimi açıkça ifade ederim.	1	2	3	4	5	6
13. Yaşamın diğer alanlarına ve farklı düşüncelerine karşı merak duyarım.	1	2	3	4	5	6
14. Problemleri çözerken orijinal çözüm yolları kullanırım.	1	2	3	4	5	6
15. Fikirlerin ve düşüncelerin güvenilir olup olmadığını kontrol ederim.	1	2	3	4	5	6
16. Bir ödev hazırlarken gerekli olan tüm bilgilere ulaşmaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6
17. Problemin çözümü için birden fazla farklı çözüm yolu öneririm.	1	2	3	4	5	6
18. Herhangi bir çalışmaya başlamadan önce verdiğim kararların beni nereye götüreceğini düşünürüm.	1	2	3	4	5	6
19. Çalışmalarımı değerlendirirken mutlaka ölçütlerden yararlanırım.	1	2	3	4	5	6
20. Herhangi bir konuda ihtiyacım olan bilgiye nasıl ulaşacağımı bilirim.	1	2	3	4	5	6
21. Olayları ya da bilgileri karşılaştıkça ayrıntılara ineblirim.	1	2	3	4	5	6
22. Öğrendiklerimi diğer alanlara uygulayabilirim.	1	2	3	4	5	6
23. Diğer insanların fikirlerini dikkatli bir şekilde dinlerim.	1	2	3	4	5	6
24. İlgilendiğim konu ile ilgili olmayan bilgilerin farkında olur ve onları ayıklarım.	1	2	3	4	5	6
25. Fikirlerini dinlediğim ya da okuduğum kişinin ne anlatmak istediğini anlayabilirim.	1	2	3	4	5	6
26. Herhangi bir yazı okuduğumda ana fikri çabucak bulabilirim.	1	2	3	4	5	6
27. Kararlarımı vermeden düşüncelerimi kontrol ederim.	1	2	3	4	5	6
28. Derslerde tartışmalara katılmaktan zevk alıyorum.	1	2	3	4	5	6
29. Herhangi bir işe başlamadan ya da karar vermeden önce nasıl yapacağımı düşünür ve planlarım.	1	2	3	4	5	6
30. Problemi çözmeden önce değişik açılardan görmek için uğraşırım.	1	2	3	4	5	6
31. Karşıma çıkan zorlukları kolayca tanıyabilirim.	1	2	3	4	5	6
32. Düşünmeden önce konuşmam ve yazmam.	1	2	3	4	5	6
33. Herhangi bir olayın ardında yatan nedenleri araştırırım.	1	2	3	4	5	6
34. Bilgileri analiz ederken değişiklikleri göz önüne alırım.	1	2	3	4	5	6
35. Kararlarımdan önce uygun verileri toplarım.	1	2	3	4	5	6
36. Derslerime ve çalışmalarım karşı dikkatimi yoğunlaştırabilirim.	1	2	3	4	5	6
37. Neden ve sonuçlarıyla problemleri objektif olarak analiz edebilirim.	1	2	3	4	5	6
38. Bilgi, düşünce ve fikirleri daha iyi anlamak için sorular sorabilirim.	1	2	3	4	5	6
39. Yaptığım ödevlere ya da işlere ödt elle sarılırım.	1	2	3	4	5	6
40. Yaptığım işlerin ne olduğunu daha iyi anlayabilmek için onu önce parçalara ayırır sonra tekrar birleştiririm.	1	2	3	4	5	6
41. Kendime güvenirim.	1	2	3	4	5	6
42. Derslerimle ve derslerimin gereklilikleri sürekli ilgilienirim.	1	2	3	4	5	6
43. Herhangi bir işle uğraşırken bir engelle karşılaştığımda pes etmem.	1	2	3	4	5	6
44. Bir ödevi, projeyi ya da işi bitirdikten sonra onu değerlendiririm.	1	2	3	4	5	6
45. Yaptıklarımı genelde kusursuz ve tam yaparım.	1	2	3	4	5	6
46. Çalışmalarında kendi kendimi motive edebiliyorum.	1	2	3	4	5	6
47. Hiçbir şeyi dış görünüşüne göre değerlendirmem.	1	2	3	4	5	6
48. Karar vermeden önce yeterli veri toplarım.	1	2	3	4	5	6
49. Gerekliğinde esnek davranışlarımı bilirim.	1	2	3	4	5	6

Ek 3. Demokratik Tutum Ölçeği Orijinali

Sayın öğretmen,

A.B.D. Attitude Research Laboratory tarafından geliştirilen ‘‘Teacher Opinonaire On Democracy’’ aracından yararlanmak suretiyle bir araştırma yapmayı planlamaktayım. Bugüne kadar birçok dile çevrilerek uygulanan bu ölçme aracı, dilimize çevrilip uzman görüşleri alınmak suretiyle, eğitim sistemimize uyarlanarak son şekli ile elinizde bulunmaktadır.

Bu envarterdeki ifadeleri lütfen doğru ya da yanlış olarak değerlendirmeyiniz. Her maddedeki ifadeye katılıyorsanız katılıyorum kısmına, katılmıyorsanız katılmıyorum kısmına işaret koyunuz. Lütfen işaretlenmemiş soru bırakmayınız.

Çalışmalarınızdan zaman ayırarak araştırmama sağlayacağınız katkılara teşekkür ederim. Saygılarımla,

Yrd. Doç. Dr. F. Dilek Gözütok

A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi

	Katılıyorum	Katılmıyorum
1.İnsanların amaçlarına saygılı olma, demokratik bir insanın en temel özelliğidir.		
2.Öğrenciler okulda yarışma içinde olmalıdırlar. Çünkü ileriki yaşamlarında yarışma içinde olacaklardır.		
3.Öğrenciler sınıf gösterileri ya da diğer grup etkinliklerine katılmaya teşvik edilmeli, ancak zorlanmamalıdır.		
4.Öğrencilerin ihtiyaç duymaları halinde sınıfı terk etmek için öğretmenden izin almaları gerekir.		
5.Öğrenciler sevmedikleri öğretmenlerin dersini almaya zorlanmamalıdır.		

6. Demokratikleşme sürecindeki gelişme bilimdeki gelişmeden daha önemlidir.		
7. Öğrenciler okul kantinini işletemeyecek kadar genç ve deneyimsizdirler.		
8. Öğrencileri demokrasi uygulamaları için yöreklendirmek öğretmenlerin en yüce görevidir.		
9. Gençlerin suç davranışlarının sıklığının ve ciddiyetinin artması, onların çok fazla özgür bırakılmalarının sonucudur.		
10. Sınavların türleri ve zamanları öğretmenlerin kararıyla belirlenmelidir.		
11. Sınıf düzeni ve disiplini, ilkokulun ilk yıllarından başlayarak, olabildiği kadar hızlı bir şekilde öğretmenlerin sorumluluğundan alınıp, öğrencilerin sorumluluğuna verilmelidir.		
12. Öğrenci, öğretmenin otoritesini ya da düşüncesini sorgulamaya başladığında, yani kendisi için düşünmeye başladığında demokrasi işliyor demektir.		
13. Türkiye'de eğitimcilerin zihnini kurcalayan sorunları kökünden ve uzmanca çözmeye çalışacak tam gün hizmet veren eğitim araştırmacıları olmalıdır.		
14. Öğretmenin sıkı denetimi altında bulunan öğrenciler kölelerden farklı değildirler.		
15. Çocuklara her denileni yapmak değil, düşünerek dürüstçe davranmak öğretilmelidir.		
16. Okul yönetiminin aldığı kararları değiştirmede öğrencilerin etkisi olmalıdır.		
17. Bir çocuğun mutlu olmayı öğrenmesi, okumayı öğrenmesinden daha önemlidir.		

18.Günümüzde kullanılan "geleneksel öğretim yöntemlerinin" yerini "çağdaş öğretim yöntemlerinin" alması için bilimsel araştırmaların yapılması ihmal edilmiştir.		
19.Amaçları başkaları tarafından belirlenen bir insan köledir.		
20.Genci kendi değer yargılarıyla uyuşmayan şeyleri yapmaya zorlamak son derece yanlıştır.		
21.Öğrencilerin öğretmenlere karşı tutumlarının araştırmalarla belirlenmesi gerekir.		
22.Eğitim politikaları belirleme konusunda, öğretmen ve öğrenci görüşüne gerek duyulmadan karar alma uygulaması sürdürülmelidir.		
23.Bir eğitim etkinliğinin değeri, öğrencilerin değerler sistemi açısından ölçülmelidir.		
24.Öğrencilerin beğenileri, sınıflara ve koridorlara asılacak olan tablo ve resimlerin seçimini yapabilecek kadar gelişmemiştir.		
25.Duyguların eğitimi, düşüncelerin eğitimi kadar önemlidir.		
26."Zorunlu" sorumluluk, gerçek sorumluluk değildir.		
27.Öğrencilerin okulda sakız çiğnemelerine izin verilmemelidir.		
28.Öğrencilerin 10 da 9'unun karşı olduğu herhangi bir okul kuralı değiştirilmelidir.		
29.Ev ödevlerinin belirlenmesi öğrencilerin kararına bırakılmamalıdır, bu ancak öğretmenler kurulunun karar yetkisinde olmalıdır.		
30.Bireysel özgürlük, ancak gerekli olduğunda, grubun ilerlemesine engel olduğu durumlarda bireyin onayı alınmadan başkaları tarafından sınırlandırılabilirdir.		

31.Çocuğun ilgilerinden çok ihtiyaçlarının dikkate alınması, tüm eğitim kurumlarının benimsediği ilke olmalıdır.		
32.Demokrasi, otokrat öğretmenler yerine görüşleri özgürce eleştirilebilen, hiç bir zaman zorlayıcı olmayan uzman öğretmenler olduğu takdirde arttırılabilir.		
33.Bireylerin amacının kutsallığı, demokrasinin özü olarak vurgulanabilir.		
34.Demokratik bir okulda okul müdürüne gerek yoktur. Okul yaşamıyla ilgili kararlar öğrenci ve öğretmenlerin katılımıyla alınmalıdır.		
35.Öğrencilerin az bildikleri ya da hiç bilmedikleri konularla ilgili görüşlerini söylemelerine izin verilmemelidir.		
36.İdeal demokrasi herkese amaçlarını gerçekleştirme hakkı verir.		
37.Okulun, öğretmenler tarafından belirlenmiş kesin kuralları olmalıdır.		
38.Gerçekten demokratik olan öğretmenlerin eğer özgürlük için gerekliyse, sınıfta bir miktar düzensizliği hoş görmeleri ve buna izin vermeleri gerekir.		
39.En iyi öğretmenler, sınıf atmosferi ile değil, öğretim konusu ile ilgilenirler.		
40.Ciddi davranış bozuklukları; öğrencilerin yönetime katılmalarına izin verildiği okullarda görülür.		
41.Öğretim programlarına sıkı bağlılık, sınıftaki demokratik yaşamın en büyük düşmanıdır.		
42.Uygulanamayan demokrasi öğrenilemez.		
43.Demokratik yöntemle kazanılan bilgiler kalıcı ve gerçek bilgilerdir.		

44.Okulun yakınında bir dükkânda çıkan yangın konusuna, verilecek ders konusundan daha çok zaman ayrılmalıdır.		
45.Öğrencilerin sınıfta oturacakları yeri kendilerinin seçmelerine izin verilmemelidir.		
46. Sınıfta yapılan oylamalarda öğrencilerin kapalı oy hakkı olmalıdır.		
47.Öğretmenlerin, öğrencilerin amaçlarına saygı göstermeleri, çocukların da büyüklerine saygı göstermelerine neden olur.		
48.Çocukları özgür olan bir ulus, özgür insanları olan bir ulus olacaktır.		
49.Bir, sınıftaki öğrenciler için "iyi niyetli despot bir öğretmen" "tam ve kontrolsüz özgürlük tanıyan bir öğretmenden" daha iyidir.		
50.Sağlıklı, demokratik bir toplumda gençler için yarışmalı oyunlar ve sporlar önemlidir.		

Ek 4. Uygulanan Demokratik Tutum Ölçeği

Form No	SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ ELEŞTİREL DÜŞÜNME EĞİLİMİ VE DEMOKRATİK TUTUM ÖLÇEĞİ FORMU - 2		Kabılıyorum	Kabılıyorum
	1	2	3	4
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				
11.				
12.				
13.				
14.				
15.				
16.				
17.				
18.				
19.				
20.				
21.				
22.				
23.				
24.				
25.				
26.				
27.				
28.				
29.				
30.				
31.				
32.				
33.				
34.				
35.				
36.				
37.				
38.				
39.				
40.				
41.				
42.				
43.				
44.				
45.				
46.				
47.				
48.				
49.				
50.				

Ek 5. Özgeçmiş

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Ayşe ÖZGÜN

Uyruğu: T. C.

Doğum Yeri: Şanlıurfa

Doğum Tarihi: 18.09.1994

Telefon: 0 507 444 17 07

E-posta: aysekurtoğlu94@gmail.com

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Marmara Üniversitesi	2016
Yüksek Lisans	Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	2019

YABANCI DİL İngilizce